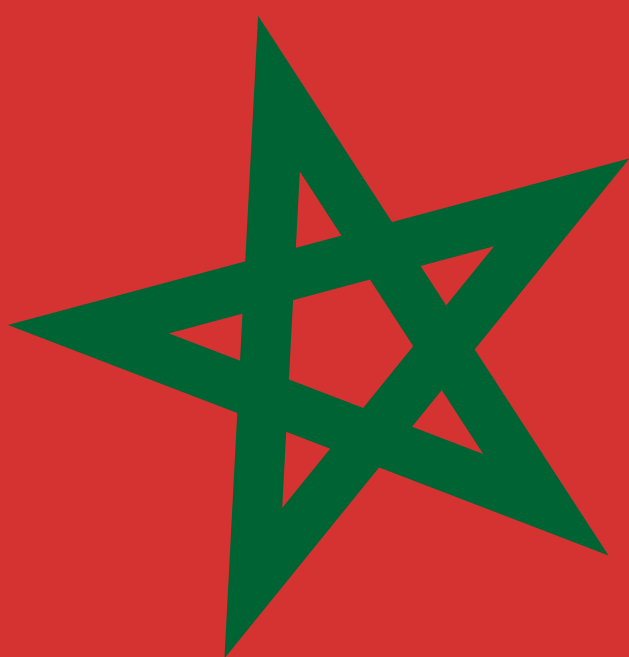

deKanttekening

JUNI 2020 | DEKANTTEKENING.NL | PRIJS €5,99

MAGAZINE

Zijn Marokkaanse Nederlanders de nieuwe Joden?

Als Denk door ruzie
uiteenvalt, staat Nida in
de startblokken

Hoe El Salvador een president
van Palestijnse komaf kreeg,
die pro-Israël is

Inhoudsopgave

de Kanttekening MAGAZINE

COLOFON

Juni 2020
Jaargang 3 - nr. 32

UITGEVER
De Kanttekening B.V.

HOOFDREDACTEUR
Mehmet Cerit

EINDREDACTEUR
Arnout Maat

VORMGEVING
inktvis.eu

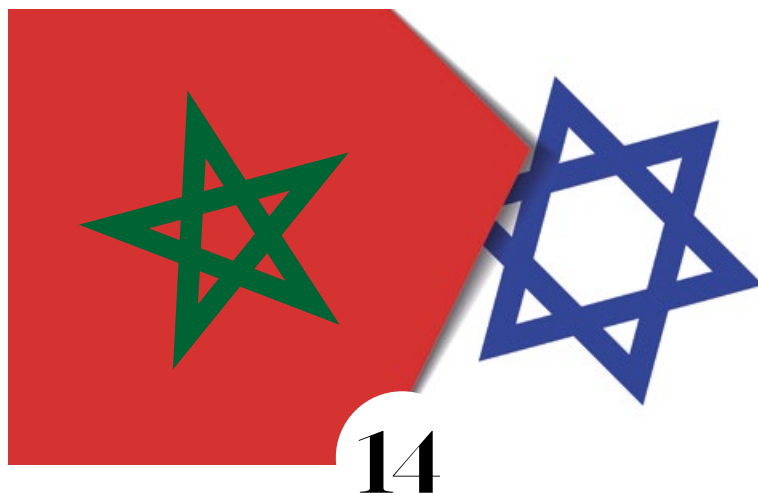
AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE
Chris Aalberts, Tayfun Balcik, Kaja Bouman, Jaime Donata, Thomas von der Dunk, Jaswina Elahi, Dave Ensberg-Kleijckers, Gert Jan Geling, Anne-Rose Hermer, Fitria Jelyta, Azzedine Karrat, Ewout Klei, Kiza Magendane, Anushka Soekhradj

CONTACT / INFORMATIE
010-2013740
info@dekanttekening.nl
www.dekanttekening.nl

Vrij. Moedig. Inclusief.

De uitgave van dit blad wordt mede mogelijk gemaakt door:

Psychiatrie Praktijk Kondacki
Derman Projects B.V.
BK Zorg B.V.

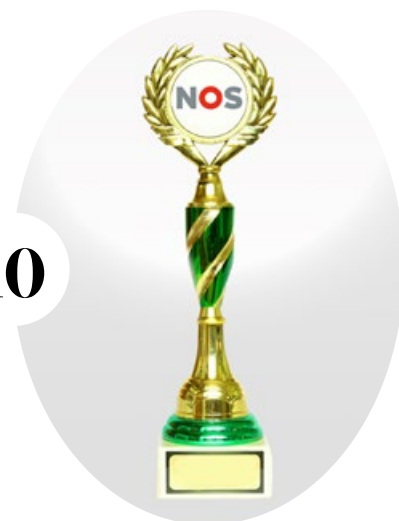

Zijn Marokkaanse Nederlanders de nieuwe Joden?

● SAMENLEVING

De Divi-bokaal is niet meer. Jammer? 10

● SAMENLEVING

● SAMENLEVING

- 6 Is het Nederlandse coronabeleid te wit?
- 10 De Divi-bokaal is niet meer. Jammer? We vroegen het ons panel
- 12 Als Denk door ruzie uiteenvalt, staat Nida in de startblokken
- 14 Zijn Marokkaanse Nederlanders de nieuwe Joden?
- 20 'Door morele ondergrens gezakt': coalitie met FvD splitst het CDA in Brabant

● WERELD

- 24 Hoe Turkije de godsdienstvrijheid schendt, in binnen- en buitenland
- 28 In Gaza tikt de corona-tijdbom
- 30 Niet vergeten: een glimpje hoop voor journalisten in Turkse gevangenissen
- 32 Hoe El Salvador een president van Palestijnse komaf kreeg, die pro-Israël is

'Door morele ondergrens gezakt': coalitie met FvD splijt het CDA in Brabant

● SAMENLEVING

24

Hoe Turkije de godsdienst- vrijheid schendt, in binnen- én buitenland

● WERELD

36

Schrijver Rodaan al Galidi: 'Door literatuur voel ik mij geen Irakees meer'

● INTERVIEW

● INTERVIEW

- 36 Schrijver Rodaan al Galidi: 'Door literatuur voel ik mij geen Irakees meer'
- 38 Deze Koerdische journalist schreef een boek over Friesland – in het Turks

● OPINIE

- 40 Tayfun Balcik - Witte politie-korpsen en veiligheidsdiensten
- 41 Thomas von der Dunk - Weegt voor Brabantse proleten-coalitie boerenbelang zwaarder dan mensenleven?
- 42 Kiza Magendane - Arbeidsmigranten aller landen, verenigt u!
- 43 Gert Jan Geling - Hoe lang houdt het patriottistische 'rally round the flag'-effect nog stand?
- 44 Jaswina Elahi - Sobibor begon niet met een bordje 'Voor Joden verboden'
- 45 Chris Aalberts - VVD-jongeren zijn geen haar beter dan die van Forum voor Democratie
- 46 Azzedine Karrat - Dit was misschien wel de beste ramadan ooit

In het kort.

Denk-raadslid boos omdat Gülenisten lintje kregen, vergelijkt hen met nazi's

Het Amsterdamse Denk-raadslid Numan Yilmaz is boos. De reden: tijdens de afgelopen lintjesregen kregen ook Turkse Nederlanders die behoren tot de Gülenbeweging een koninklijke onderscheiding. Yilmaz vergelijkt hen in een opiniestuk met aanhangers van Adolf Hitler.

Op Facebook noemt het raadslid de Nederlandse Gülen-aanhangers 'trouwe aanhangers van de terroristische organisatie FETÖ', de benaming waarmee de Turkse president Erdogan de Gülenbeweging aanduidt. Volgens Yilmaz, tevens docent Burgerschap op een ROC, zijn Gülenisten 'haatzaaiers die zelfs nepnieuws inzetten om de publieke opinie te beïnvloeden'.

Het feit dat ook Gülenisten een koninklijke onderscheiding hebben gekregen betekent een 'devaluatie' van deze onderscheiding, schrijft hij. 'Zou een aanhanger van Hitler, Mussolini, Franco of Ratko Mladic ook deze onderscheiding krijgen?'

Sinds de mislukte coup van juli 2016 voert Turkije een klopjacht tegen de beweging achter de Turkse geestelijke Fethullah Gülen, die tegenwoordig in Amerika woont. Erdogan houdt hem verantwoordelijk voor de staatsgreep.

De Turks-Nederlandse vrouwenrechten-activist Selma Ablak is een van degenen op wie raadslid Yilmaz het heeft gemunt. Ablak kreeg enkele weken geleden een lintje en noemt zich geïnspireerd door Gülen. In een reactie noemt zij de aantijgingen van het Amsterdamse Denk-raadslid 'op zijn zachts uitgedrukt misselijk en lasterlijk'.

Ablak schrijft: 'Je kunt een aversie tegen hem (Gülen, red.) hebben, maar om de beweging als terroristisch te bestempelen moet je toch met meer bewijzen komen dan het narratief van Erdogan en de zijnen.'

Eind vorig jaar kwam de Denk-fractie in de Amsterdamse gemeenteraad ook al in opspraak. In december beschuldigde gemeenteraadslid Aysegül Kilic fractievoorzitter Mourad Taimounti van vrouwonvriendelijk gedrag. •

DE AMSTERDAMSE WETHOUDER RUTGER GROOT WASSINK (LINKS) EN DENK-RAADSLID NUMAN YILMAZ (FOTO'S: GEMEENTE AMSTERDAM)

Amsterdamse wethouder hekelt Denk-raadslid om linken Gülenisten aan nazi's

De Amsterdamse wethouder Diversiteit Rutger Groot Wassink (GroenLinks) vindt het 'buitengewoon problematisch' dat Denk-raadslid Numan Yilmaz Gülen-aanhangers heeft vergeleken met aanhangers van Hitler, Mussolini, Mladic en Franco.

De uitlatingen van Yilmaz schoten het Amsterdamse D66-raadslid Jan-Bert Vroeghe in het verkeerde keelgat. In raadvragen hierover noemde Vroeghe deze vergelijking 'abject'.

'Als we elkaars denkbeelden, elkaars inspiraties al zo gaan affakkelen', dan is volgens het D66-raadslid een 'samenleving waar we samen aan kunnen werken aan goede zaken voor de stad ver weg.' 'We moeten paal en perk stellen' en 'ons uitspreken tegen dit soort abjecte botte beoordelingen van inspiratiebronnen, van actieve Amsterdammers.'

Wethouder Rutger Groot Wassink (Diversiteit) zegt dat hij met verbijstering kennis heeft genomen van dit incident. De wethouder heeft 'geen scherpe opvatting' over Fethullah Gülen zelf, maar hij vindt het los daarvan 'buitengewoon problematisch' dat Yilmaz Gülenisten met aanhangers van Hitler vergelijkt.

Volgens Groot Wassink moeten we 'met enig respect' met elkaar praten in een democratie. Yilmaz gebruikte volgens de wethouder 'grote woorden' die niet getuigen van 'verbinding en inzet op saamhorigheid'. Hij zegt te betreuren dat hiermee het lintjesfestijn enigszins besmeurd is geraakt.

D66-raadslid Jan-Bert Vroeghe is blij met dit antwoord van Rutger Groot Wassink, zo vertelt hij aan de Kanttekening.

Vroeghe: 'De wethouder kan natuurlijk niet verbieden wat raadsleden zeggen, maar kan wel een signaal afgeven. Dat is belangrijk, want ik vind dat we dit soort uitlatingen niet zomaar voorbij kunnen laten gaan. Dit is niet normaal. Ik blijf politici die dit soort abjecte uitspraken doen hier kritisch op aanspreken. Ik spreek Annabel Nanninga van Forum voor Democratie er bijvoorbeeld ook op aan, als er vanuit haar partij weer eens homofobe uitspraken worden gedaan.'

Wethouder Groot Wassink en Denk-raadslid Yilmaz stonden eerder in een commissievergadering ook al een keer scherp tegenover elkaar vanwege een meningsverschil over de pro-Koerdische partij HDP in Turkije. Twee derde van de vorig jaar verkozen HDP-burgemeester in het zuidoosten van Turkije is inmiddels vervangen door Erdogan-getrouwen. Groot Wassink heeft sympathie voor de HDP, Yilmaz steunt Erdogan.

Yilmaz heeft na alle ophef zijn excuses aangeboden voor het feit dat hij Nederlandse Gülen-aanhangers met nazi's vergeleek. 'Ondanks dat er bij mij veel emoties spelen over dit onderwerp, had achteraf ik mijn woorden over de historische vergelijking zorgvuldiger kunnen kiezen', aldus het raadslid op Twitter. 'Het was niet mijn intentie mensen persoonlijk te aan te vallen, dan wel te kwetsen. Ik betreur het als mensen mijn woorden op die wijzen hebben opgevat.' •

Ook na vrijlating uit de kampen zijn Oeigoeren in China nog niet écht vrij

De Oeigoerse Gulgine Taschmemet werd eerder deze maand vrijgelaten uit een 'heropvoedingskamp' in Xinjiang. Maar ze wordt nog steeds door de Chinese autoriteiten nauwlettend in de gaten gehouden, zegt Gulzire tegen *Deutsche Welle*.

In december 2017 verdween Gulgine, de zus van de Oeigoers-Duitse activiste Gulzire Taschmemet, van de radar. Ze deed in Maleisië een promotiestudie, maar was naar Xinjiang gegaan om haar ouders te bezoeken.

Via WeChat hield ze contact met haar zus in Duitsland. Maar opeens veranderde ze haar profielfoto en gebruikte op WeChat een foto van haar moeder. Vervolgens was ze niet meer actief op haar account.

Gulgine was opgepakt en in een heropvoedingskamp opgesloten, net als honderdduizenden andere Oeigoeren.

Gulzire voerde in Duitsland campagne voor de vrijlating van haar zus en de andere Oeigoeren, maar niemand wist wat er met haar gebeurd was. Ruim twee jaar hoorde ze niets. Totdat ze op 1 mei een telefoontje kreeg van een onbekend nummer.

'Ik hoorde geen geluid toen ik de telefoon voor de eerste keer opnam, dus ik hing op. Toen kreeg ik nog een telefoontje en deze keer hoorde ik Gulgine praten aan de andere kant van de lijn. Ik was stomver-

baasd. Ik vroeg haar of zij het echt was en ze zei: 'Ja zus, ik ben het.'

Daarna hadden beide zussen contact op WeChat. Gulgine gebruikte echter een nieuw account, wat haar zus in Duitsland verdacht vond. Gulgine en haar moeder drukten Gulzire op het hart vooral niets te vertellen over dit belletje en niet meer mee te doen aan demonstraties in de toekomst.

Gulzire realiseerde zich dat haar zus, hoewel ze niet meer in een heropvoedingskamp zat, nog steeds niet vrij was. En dat de Chinese autoriteiten mogelijk het gesprek aan het af luisteren waren.

Haar promotiestudie in Maleisië heeft Gulgine inmiddels afgebroken. Ze doceert nu Engels in Xinjiang. Gulzire vermoedt dat de Chinese overheid haar zus gedwongen heeft om deze beslissing te nemen.

Hoewel haar familie in China Gulzire vroeg om geen ruchtbaarheid aan hun videogesprek te geven, is de Duits-Oeigoerse activiste naar *Deutsche Welle* gestapt.

'Ik ben bang dat mijn videogesprek

HEROPVOEDINGSKAMP IN XINJIANG (FOTO: YOUTUBE)

met mijn familie gebruikt wordt door Beijing als troef zodat ik mijn mond houd, en ik ben ook bang dat alle gevoelige dingen die ik *en public* zeg ervoor kunnen zorgen dat mijn familie wordt teruggestuurd naar de heropvoedingskampen.'

Toch besloot Gulzire naar de Duitse media te stappen, omdat heel veel Oeigoeren in China in dezelfde situatie verkeren als haar familie en het Westerse publiek van deze intimidatiecampagne op de hoogte moet worden gebracht.

Mensenrechtenadvocaat Peter Irwin noemt de Chinese wijze van opereren 'gijzelingsdiplomatie'. 'De Chi-

nese autoriteiten zeggen: 'Kijk, we laten deze mensen misschien vrij, maar jij moet dan wel stoppen met je uit te spreken.'

China houdt naar schatting meer dan een miljoen islamitische Oeigoeren vast in 'heropvoedingskampen' in de westelijke regio Xinjiang. In deze kampen worden de Oeigoeren onderworpen aan een streng regime. Voormalige gevangenen hebben verteld dat ze gedwongen werden om varkensvlees te eten - een zonde volgens de islam - 'politieke lessen' te volgen en communistische liederen te zingen. ●

Turkse schrijfster: 'Als er weer een coup komt, ga ik mijn foute burens afslachten'

FOTO: YOUTUBE

De Turkse schrijfster Sevdâ Noyan heeft in haar land voor de nodige commotie gezorgd. Op televisie vertelde ze dat als er weer een coup poging tegen Erdogan wordt gedaan, zij haar 'foute' burens gaat vermoorden. Ze heeft zelfs al een lijstje gemaakt.

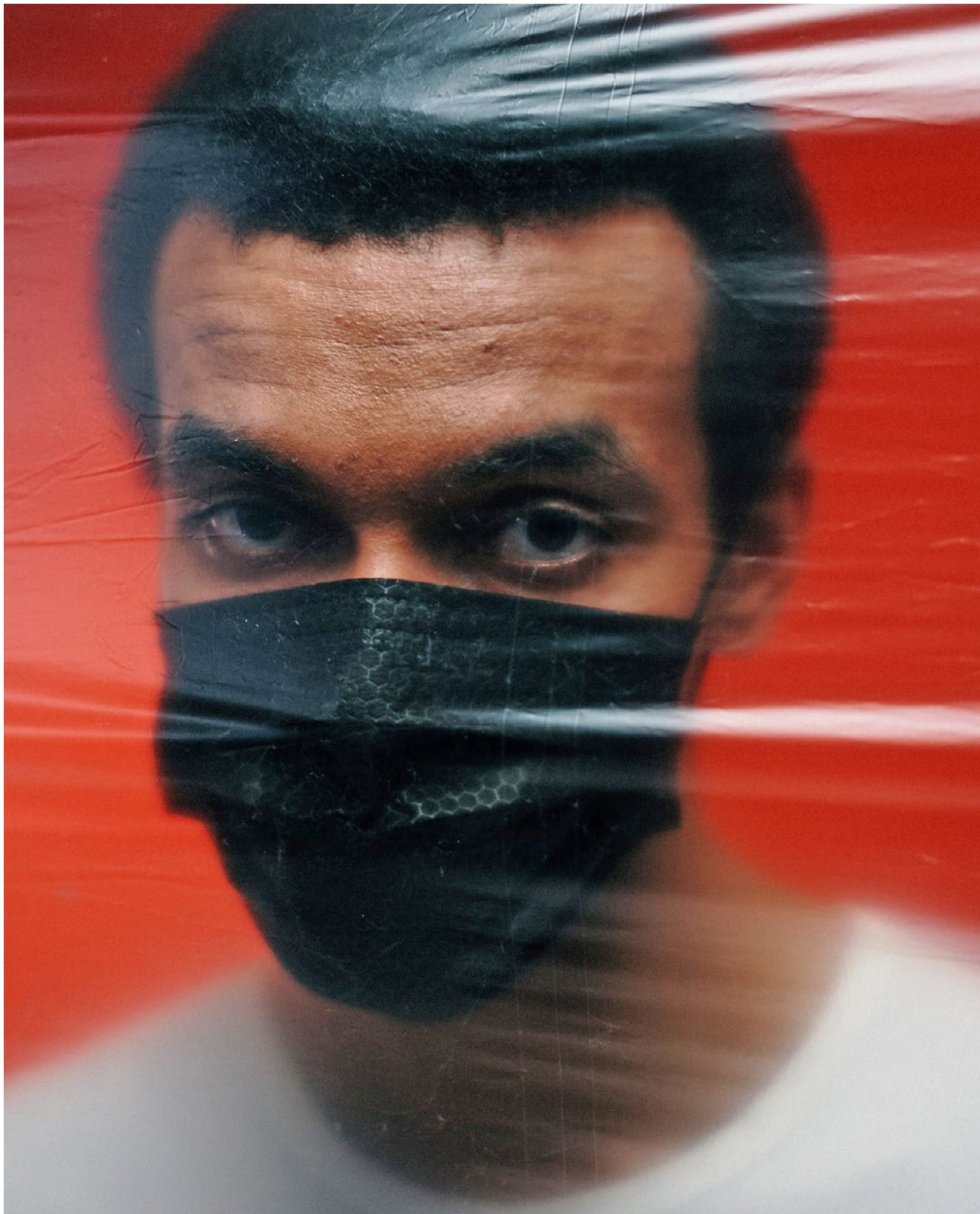
Noyan deed haar uitlatingen op *Ülke TV*, een Turkse televisiezender die het regime van president Recep Tayyip Erdogan steunt.

'Mijn familie kan ongeveer vijftig mensen doden. We zijn hierop goed voorbereid, zowel materieel als geestelijk. We staan achter onze leider en laat mij zeggen dat we hem niet zullen laten vallen. Diegenen (die streven naar een staatsgreep, red.) moeten oppassen. Er zijn drie tot vijf van zulke mensen (anti-Erdoganisten, red.) in ons appartementencomplex. Mijn lijst is klaar.'

Op social media was er veel kritiek op Noyan. Ze neemt echter geen afstand van haar leider. 'Mijn leider is Recep Tayyip Erdogan. Ik ben tot het einde bij hem', twitterde ze.

Noyans uitlatingen waren een reactie op de controverse rond journalist Ragıp Zarakolu, die door Erdogan ervan wordt beschuldigd aan te zetten tot een nieuwe coup. In een column vergeleek Zarakolu Erdogan met oud-premier Adnan Menderes, die in 1960 dankzij een militaire staatsgreep ten val kwam en een jaar later werd opgehangen. ●

Samenleving.

Is het Nederlandse coronabeleid te wit?

Het Nederlandse coronabeleid is te wit. Dit stelt het Landelijk Platform Slavernijverleden (LPS) in een recent rapport aan het Hoog Commissariaat voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties.

● EWOUT KLEI

De Nederlandse regering, gezondheidszorg, onderwijs en media zouden zich laten leiden door alleen een 'wit perspectief'. Dit zou onder andere blijken uit het feit dat er in de media vooral witte experts en professionals verschenen. 'De slogan 'Wie men niet ziet hoort men niet' is in deze periode meer dan van toepassing', aldus het platform bij monde van Barryl Biekman.

Ook vreest het LPS dat de coronacrisis extra slachtoffers eist onder Afro-Nederlanders. Deze angst komt onder meer door berichten uit Amerika, waar zwarte mensen oververtegenwoordigd zijn in de statistieken. Harde cijfers over Nederland heeft de organisatie echter niet, omdat Nederland geen statistieken over de etnische achtergrond van coronapatiënten en -doden bijhoudt. Daarom schreef de organisatie op 27 april een brief aan het RIVM met het verzoek deze gegevens openbaar te maken.

De kritiek van het LPS zorgde bij opiniewebsites als *de Dagelijkse Standaard*, *GeenStijl*, *ThePostOnline* en *Vrij Links* voor de nodige ophef. Zij doen de klachten van het platform af als 'irrelevante woke hobby's' en 'identiteitspolitiek' en vinden dat Barryl Biekman cum suis zichzelf wel graag in het 'zelfbeklagslachtofferbankje' zetten.

Maar is deze kritiek niet te gemakkelijk? Worden Afro-Nederlanders extra hard geraakt door de coronacrisis? Wat vinden politieke partijen en de experts hiervan? En wat vinden zij van de klacht dat het Nederlandse perspectief op de coronacrisis te wit is? *De Kanttekening* ging op onderzoek uit.

Harder getroffen?

Worden Afro-Nederlanders harder getroffen door het coronavirus dan witte Nederlanders? Nederland houdt niet bij wat de etniciteit van coronapatiënten en -doden is, maar onderzoeken uit Groot-Brittannië en de Verenigde Staten laten een

verontrustend beeld zien.

Zo blijkt uit een onderzoek door het Londense Institute for Fiscal Studies dat het sterftepercentage onder Afro-Britten 3,5 keer zo hoog is als dat van witte Britten. Daarnaast worden minderheden, waaronder de Afro-Britse, economisch harder getroffen door de coronacrisis, zo blijkt uit een survey van de London School of Economics.

In de Verenigde Staten is iets soortgelijks aan de hand. In de stad Chicago is 30 procent van de bevolking Afro-Amerikaans, maar 70 procent van de coronadoden is zwart. In enkele andere Amerikaanse steden met een grote zwarte bevolking,

zoals Milwaukee, New Orleans en Detroit, worden vergelijkbare verhoudingen gemeld, maar ook op het platteland in het zuiden van het land.

BIJ1, de partij van Sylvana Simons, is om deze reden voor het registreren van de etniciteit van coronaslachtoffers. 'Deze gegevens zijn noodzakelijk voor het opstellen van een gemeenschappelijk plan van aanpak', zegt woordvoerder Quinsy Gario. 'Nu worden gemeenschappen buitengesloten van het plan dat is opgesteld omdat er geen gegevens zijn over de schade dat het virus bij hen aanricht. Als je de mogelijkheid om de schade te bepalen bemoeilijkt voor een bepaalde groep ben je bezig met ongelijkwaardige behandeling. En dat is in strijd met artikel 1 van onze grondwet.'

Bart Biemond, hoogleraar Inwendige Geneeskunde aan het Amsterdam UMC, legt uit dat het etnisch registreren van patiënten een delicaat onderwerp is. 'Als je slachtoffers etnisch registreert, dan heeft dit als voordeel dat je alles makkelijker kan bijhouden, dat je goed zicht hebt op hoe het precies zit. Maar in Nederland ligt dit heel gevoelig.'

Deze gevoeligheid komt door de Tweede Wereldoorlog, vertelt hij. 'De Duitsers konden Joden makkelijk vinden, omdat in het bevolkingsregister stond wie Joods was en wie niet. Daarom ligt hier nu een taboe

'Als je de mogelijkheid om de schade te bepalen bemoeilijkt voor een bepaalde groep ben je bezig met ongelijkwaardige behandeling'

op. Begrijpelijk, maar misschien is de schade van het niet bijhouden van deze gegevens - die ons kunnen helpen om het coronavirus beter te bestrijden - groter dan het potentiële misbruik.'

Maar lopen zwarte mensen medisch gezien ook meer gevaar? Biemond: 'Feit is dat mensen van Afrikaanse komaf vaker in slechtere sociale omstandigheden leven, vaker chronische ziekten hebben en dus kwetsbaarder zijn voor een infectie zoals COVID-19.'

Een chronische ziekte die onder zwarte mensen veel voorkomt is sikkkelcelziekte. In zijn inaugurele oratie als hoogleraar wees Biemond naar een Amerikaanse studie (2013) in het tijdschrift *Blood*. Voor onderzoek naar taaislijmziekte, die alleen voorkomt bij witte patiënten, is per patiënt ruim elf keer meer geld beschikbaar dan voor onderzoek naar sikkkelcelziekte, een bloedziekte die alleen onder zwarte mensen voorkomt.

Mensen met sikkkelcelziekte raken niet sneller besmet dan andere mensen met COVID-19. Maar als mensen eenmaal besmet zijn kan de ziekte wel ernstiger verlopen als iemand sikkkelcelziekte heeft, schrijft de website van Erasmus MC.

Meer discriminatie?

Nederlandse ziekenhuizen zouden volgens het Landelijk Platform Slavernijverleden nog steeds discriminatoire criteria hanteren bij het vaststellen van een bepaald ziektebeeld. Het rapport - gebaseerd op onder meer twaalf Afro-Nederlanders in de zorg - vreest voor 'toestanden' waarbij 'witte' artsen alles bepalen, zonder rekening te houden met de specifieke situatie van zwarte personen.

Op dit moment zijn er nog geen cijfers. Het College voor de Rechten van de Mens publiceerde een artikel over corona en racisme, maar dit gaat vooral over anti-Chinees racisme. Over anti-zwart racisme wordt niets specifiek gezegd.

Het Landelijk Platform Slavernijverleden en de partij BIJ1 zitten dan wel dicht bij het vuur, maar zij beschikken niet over nieuwe feiten die aantonen dat zwarte coronapatiënten worden gediscrimineerd. Hetzelfde geldt voor de claim dat zwarte leerlingen als gevolg van de coronacrisis lagere schooladviezen krijgen dan voorheen. Toch is BIJ1 ervan overtuigd dat dit wel gebeurt.

Volgens BIJ1-woordvoerder Quinsy Gario is het wetenschappe-

'Er is een lange geschiedenis van hoe etnische stereotypen doorwerken in de zorg in Nederland'

lijk bewezen dat Nederlandse artsen patiënten etnisch profileren. Hij beroept zich op een artikel (2016) in *NRC*, waarin arts Roel Metz vertelt dat hij patiënten dagelijks etnisch profileert. Op dit artikel is kritiek gekomen van drie wetenschappers - Amade M'Charek, Alana Helberg-Proctor en Jeffrie Buckle - die volgens Gario hebben aangetoond dat Metz geen uitzondering is en dat discriminatie in ziekenhuizen veel voorkomt. Gario: 'Er zijn vele gebreken in de zorg met betrekking tot diversiteit. Er is een lange geschiedenis van hoe etnische stereotypen doorwerken in de zorg in Nederland.'

Over de etnische achtergrond van coronaslachtoffers weten we op dit moment nog niets, omdat Nederland dit niet bijhoudt. Maar discriminatie in de zorg is nu eenmaal een feit, vindt BIJ1. Daarom stelt de partij dat Nederland etniciteit toch moet bijhouden, om zo meer slachtoffers onder niet-witte Nederlanders te voorkomen.

Worden deze zorgen ook in Den Haag gedeeld? Coalitiepartij D66 herkent zich in ieder geval niet in de beschuldiging dat Nederlandse zorgprofessionals racistisch zouden

zijn, laat voorlichter Daan Bonenkamp weten. 'Mensen in de zorg doen hun werk volgens onze overtuiging zonder aanzien des persoons, waarbij het belang van de patiënt voorop staat. Artsen hebben daar niet voor niets de eed voor afgelegd. Als we concrete signalen zouden hebben dat dit anders is, dan staan we daar natuurlijk tegen op. Waar racisme en discriminatie opduikt mag de politiek nooit zwijgen, ook niet en juist niet in deze moeilijke tijd.'

Hoogleraar Biemond: 'In het ziekenhuis wordt er geen onderscheid gemaakt ten aanzien van de diagnose van COVID-19 en de behandeling. In het ziekenhuis kan discriminatie natuurlijk voorkomen. En ook kan er in een eerder stadium iets mis gaan. Dat zwarte mensen bijvoorbeeld minder snel naar de dokter stappen. Of dat dokters misschien minder snel zwarte mensen doorverwijzen naar het ziekenhuis, maar daar hebben we geen enkel zicht op.'

Daarnaast vreest het LPS dat niet-witte leerlingen - nu de examens zijn komen te vervallen - lagere schooladviezen krijgen. Onderwijspersoneel zou namelijk

racistisch zijn en zwarte en islamitische leerlingen structureel onderadviseren. Volgens het LPS-rapport worden zwarte leerlingen nu extra gediscrimineerd, omdat er nu alleen wordt gekeken naar schoolonderzoeken en niet naar de neutralere centrale examens.

'Het probleem dat we constateren, is dat ongeacht het talent van scholieren uit gemarginaliseerde gemeenschappen er een patroon is waarbij zij naar maatschappelijk ondergewaardeerde opleidingen doorgestroomd worden', zegt BIJ1-woordvoerder Quinsy Gario. 'Hierdoor zitten gemarginaliseerde gemeenschappen in een vicieuze cirkel, waaraan vele families met de resultaten van de eindtoets probeerden te ontsnappen. Maar die ontsnapingsmogelijkheid is er nu niet meer.'

De D66-fractie maakt zich dan wel zorgen om onder advisering, maar niet meer dan voor de coronacrisis.

Wit perspectief?

Een belangrijke grief van het Landelijk Platform Slavernijverleden is dat de Nederlandse media de coronacrisis zouden belichten vanuit een 'wit perspectief'. Het platform was niet de eerste met deze klacht. Zo twitterde de linkse journaliste en intersectionele feministe Naomi Combrink: 'Mag ik even klagen over hoe onuitstaanbaar het is dat we ALLEEN MAAR WITTE MANNEN TE ZIEN KRIJGEN DIE ONS VERTELLEN WAT WE MOETEN DOEN.'

Het LPS-rapport rept niet over 'witte mannen' en BIJ1 benadrukt niet tegen 'witte mannen' en de vrijheid van meningsuiting te zijn: 'Als politieke partij hebben wij niet het recht om aan redacties te dicteren wie ze wel of niet moeten uitnodigen. Dat gezegd hebbende, vinden we het belangrijk dat redacties wel begrijpen dat ze op dit moment een onvolledig beeld van de pandemie in Nederland tonen.'

BIJ1 wil dat de media in Nederland via hun programma's, publiek, personeel en partners een afspiegeling van Nederland zijn, zegt Quinsy Gario. 'Juist nu is het belangrijk dat de grote gevestigde media in Nederland de Code Diversiteit en Inclusie gaan omarmen om een zo volledig mogelijk verslag van de crisis te kunnen presenteren.'

D66 herkent zich niet direct in het beeld van LPS en BIJ1, zo laat Bonenkamp weten. 'In deze crisis

'Mag ik even klagen over hoe onuitstaanbaar het is dat we ALLEEN MAAR WITTE MANNEN TE ZIEN KRIJGEN'

FOTO: YOUTUBE

zien we een diversiteit aan mensen die hun rol pakken en hun verhaal doen: vrouwen en mannen, jongeren en ouderen, Brabanders en Groningers en onze land- en Koninkrijksgenoten in het Caribisch deel van het Koninkrijk.' Als voorbeeld noemt Bonenkamp de Armeens-Nederlandse arts Gor Khatchikyan, die dikwijls in de media komt om te praten over de strijd op de intensive care.

Volgens hoogleraar Biemond klopt het inderdaad dat de meeste medische professionals op televisie 'witte mannen van boven de vijftig' zijn. 'Maar dit verandert wel, want onze samenleving verandert.'

Grondwetswijziging?

Het Landelijk Platform Slavernij-verleden pleit ervoor afrofobie - discriminatie van zwarte mensen - als aparte discriminatiegrond opnemen in Artikel 1 van de Nederlandse grondwet. Dit zou helpen om discriminatie van zwarte mensen beter en structureler aan te pakken, zoals het platform graag ook ziet in deze coronacrisis. Artikel 1 luidt op dit moment als volgt: 'Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond

'Het allereerste artikel van onze grondwet geldt ook in crisistijd, of eigenlijk: juist in crisistijd'

dan ook, is niet toegestaan.'

BIJ1 ondersteunt het pleidooi van LPS voor een grondwetswijziging, zegt Quinsy Gario. De huidige definitie van discriminatie in de grondwet en de Algemene Wet Gelijke Behandeling zijn volgens hem niet in lijn met artikel 1 van het VN-verdrag voor de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (1965). 'In tegenstelling tot Nederlandse wetgeving is discriminatie op grond van huidskleur, afkomst en etnische afkomst daarin wel opgenomen. Onze definitie is ontoereikend volgens het verdrag dat we hebben ondertekend en dus hebben beloofd om na te leven.'

Door het ondertekenen van het verdrag heeft Nederland zich gecommitteerd aan het uitbannen van racisme, vervolgt hij. 'Het is dus niet een kwestie van of wij vinden dat afrofobie in de grondwet moet worden opgenomen. Dat heeft Nederland al beloofd en dat moet zo snel mogelijk nageleefd worden. Het is ernstig dat de kennis over dit verdrag ontbreekt en de gevolgen voor de slachtoffers van afrofobie, door het niet volledig naleven van de gemaakte afspraken, worden gebagatelliseerd en onderschat.'

Het College voor de Rechten van de Mens denkt hier anders over, zegt jurist Rajae Azaroual. 'De Alge-

mene Wet Gelijke Behandeling verbiedt zowel onderscheid op grond van ras als nationaliteit. Ras wordt bovendien ook breed uitgelegd, zodat ook etniciteit en afkomst daaronder vallen. In zijn oordelenlijn houdt het College rekening met de specifieke kenmerken en specifieke vormen van onderscheid die verschillende groepen kunnen ondervinden. Er is dus voldoende wettelijke grondslag voor een antiracismebeleid.'

D66 is het daarmee eens. 'Wat ons betreft verbiedt de grondwet nu al elke vorm van discriminatie op basis van wie je bent en waar iemand vandaan komt', stelt voorlichter Daan Bonenkamp. Ook GroenLinks is geen voorstander van een grondwetswijziging, zo laat parlementariër Niels van den Berge in een schriftelijke reactie weten. Artikel 1 voldoet op dit moment al, vindt hij.

'GroenLinks staat pal voor gelijke kansen en gelijke rechten voor iedereen. Het allereerste artikel van onze grondwet geldt ook in crisistijd, of eigenlijk: juist in crisistijd. We geven een stem aan de mensen die vaak niet gehoord worden. Aan hen die in de blinde hoek van veel andere politici zitten. (...) Discriminatie op basis van religie, afkomst, huidskleur, leeftijd of welke andere grond dan ook, is onacceptabel.' ●

De Divi-bokaal is niet meer. Jamm

Veel media willen graag divers zijn. Op de NOS-redactie ging tot voor kort een Divi-bokaal rond, die werd uitgereikt aan de verslaggever met het meest 'diverse' nieuwsonderwerp van de week. Vanwege de kritiek die dit teweegbracht, zowel uit de hoek van *GeenStijl* als van Sylvana Simons, is de Divi-bokaal inmiddels afgeschaft. Zonde?

● JAIME DONATA

Lourdes Boasman (69), gepensioneerd en taalvrijwilliger

'De media vragen Gerrit Hiemstra ook niet als expert over de herkomst van rood haar'

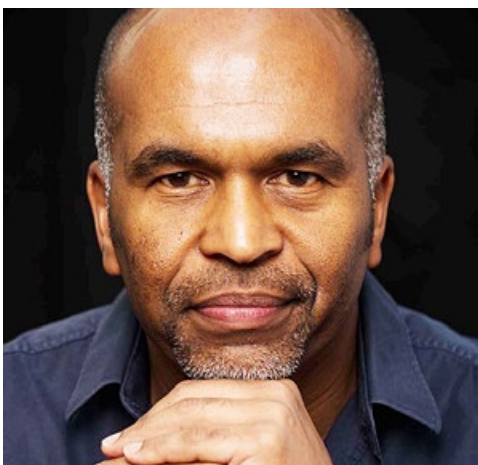
'Natuurlijk is het puur praktisch om als mediabe-drijf een lijst hebben waarop experts en woordvoeders staan geregistreerd. Het spaart tijd en je bent meteen met de juiste persoon verbonden. Het is denk ik niet voor niks dat witte mannen van middelbare leeftijd elke keer weer komen bovendien in deze lijstjes. Dat is gewoon het

gevolg van een jarenlange opgebouwde ervaring - althans, dat mag je dan toch hopen.

Het zal best nog wel een aantal jaren duren voordat de 'pool' van experts of woordvoerders op televisie of radio van een acceptabele mix is. Maar die pool moet wel bestaan uit mensen die op eigen kracht expertise hebben opgebouwd.

Het kan niet zo zijn dat weervrouw Amara Onwuka als expert over gebeurtenissen in Nigeria wordt gevraagd omdat ze verre roots heeft in dat land. De media vragen Gerrit Hiemstra immers ook niet als expert over de herkomst van rood haar. Zij zijn meteorologen, en daar ligt hun expertise. Is Özcan Akyol, een zeer gewaardeerd columnist, zo goed omdat hij een migratieachtergrond heeft?

Nee, die bokaal slaat nergens op. Het is, hoe goed bedoeld ook, denigrerend voor mensen die geen witte man van middelbare leeftijd zijn.' ●

Chris Polanen (56), schrijver, dierenarts

'Dat Sylvana vermoeid reageerde begrijp ik heel goed. Het feit dat zo'n bokaal nog nodig is, daar zakt de moed je eigenlijk van in de schoenen. Het divers maken van talkshows en tv zou eigenlijk normaal moeten zijn. De vraag is eigenlijk: hoe doe je het wél? Toen ik hier net uit Suriname kwam, voelde ik mij gast. Ik zag de Nederlandse media als Nederlandse media en vond het niet raar dat er niet veel Surinamers op de buis kwamen.

Maar voor de jongere generatie met een diverse achtergrond - mensen die hier zijn geboren en getogen zijn, acteurs, journalisten, experts van kleur die er in de media niet tussenkomen - is het erg pijnlijk dat zo'n bokaal nodig is. Dat zij zich de laatste tien jaar roeren is goed. Maar hoe verander je de blinde vlek in de media voor diverse experts? Je kunt het niet opleggen. Het enige dat helpt zijn meer diverse redacties, het kweken van bewustzijn op verschillende niveaus. Er zijn mensen nodig die inzien dat het niet alleen een verrijking is, maar ook gewoon een normale representatie.

Ook zie je nog steeds dat alloctonen hun kinderen niet stimuleren om iets te doen in de

media of in de kunsten. Kinderen van migranten groeien meestal niet op in een wereld met die netwerken. Als je goed kan leren moet je vaak jurist of arts worden. Dus het komt ook van beide kanten. Ik denk wel dat dit gaat veranderen, maar het gaat te langzaam. Ik denk dat het veel zou kunnen opleveren. Ik denk dat andere culturen heel veel kunnen brengen in de cultuur en in de media. Meer nuances, andere invalshoeken, andere humor, andere ritmes, meer spiritualiteit, hele andere werelden. En bijvoorbeeld Surinaamse dierenartsen en schrijvers in de media, haha!' ●

'Het enige dat helpt zijn meer diverse redacties, het kweken van bewustzijn'

er? We vroegen het ons panel

Pritam Sockhradj (18), net geslaagd voor havo 5

‘Eigenlijk vind ik die Divi-bokaal een goed idee. Het laat zien dat de redactie in ieder geval de ambitie heeft om mensen met diverse achtergronden een kans geven om hun verhalen en expertise te delen.

De kritiek vanuit *GeenStijl* is een beetje raar. Wat is er mis om vaker voor diverse experts te kiezen? Alsof de kwaliteit dan omlaag zou gaan. En denk eens aan de verrijking van het perspectief in de media, als je zo nu en dan ook eens mensen vanuit een andere cultuur of etniciteit aan het woord laat. De kwaliteit neemt hierdoor eerder toe dan af.

Naar *NPO 1* kijk ik zelden. Toch geloof ik dat het wel meevalt met het gebrek aan diversiteit. Op *RTL* had je Humberto Tan, *The Voice of Hol-*

land vind ik ook wel voldoende divers.

Er zijn politici en schrijvers van kleur. Naarmate er meer diverse mensen doorstromen naar andere beroepsgroepen, zul je zien dat er ook meer experts met een andere kleur doorstromen naar de talkshowtafels.’ ●

‘Wat is er mis om vaker voor diverse experts te kiezen?’

Salma Karim (25), CEO en graphic designer

‘Sylvana Simons heeft gelijk. Mensen moeten worden gekozen op basis van hun kwaliteit, niet op basis van hun etniciteit. Maar het is helaas een feit dat er weinig mensen van kleur in de media komen. Dat is het gevolg van witte redacties, hun witte blik en witte netwerk.

Maar dat die redacties zo wit zijn komt ook

‘Mensen die ik ken met hijab laten zich echt niet zo snel interviewen voor de NOS’

door iets anders. Op mijn school, het Media College, waren allochtonen op een hand te tellen. Dus ja, dan krijg je ook minder gekleurde mensen op redacties. Bij omroepen als *FunX* of *Salto* in Amsterdam, waar veel mensen van kleur rondlopen, zie je wel weer meer gasten van kleur.

Maar verder? Mensen die ik ken met een hijab laten zich echt niet zo snel interviewen voor een item bij de NOS. Is dat erg? Ik weet het niet. Het zou wel leuk zijn als het allemaal wat meer gemengd zou zijn in de Nederlandse media.

En als je goed zoekt, zou je in iedere categorie wel een expert moeten kunnen vinden van kleur die minstens even goed is als een witte expert. Gewoon wat meer moeite doen als witte redactie, maar dan zonder bokaal.’ ●

Ibrahim Özgül (35), finance en project professional

‘Tja, zo’n bokaal... Het is treurig dat het moet, maar het is goed dat het gebeurt. In de ideale wereld zou zo’n bokaal niet nodig hoeven zijn. Er zijn namelijk genoeg mensen van kwaliteit met een diverse achtergronden. Maar waar zijn ze? Op de televisie zie je ze nauwelijks. Ze komen er gewoon niet doorheen. Ze zitten niet in de kaartenbakken.

Het zal heus wel niet de bedoeling zijn, maar als allochtonen in de media komen is het bijna altijd negatief. Kijk naar de krantenkolommen. Een Marokkaanse of Turkse columnist komt bijna niet voor in de grote kranten, of ze moeten twee keer zo goed zijn.

Maar God, dit bespreken we al twintig jaar hè? Ik mis het onderbewust wel. We moeten iets veranderen, maar we moeten het niet doen om bepaalde groepen gelukkig te krijgen. We moeten iets doen omdat dit goed is voor Nederland, voor de samenleving, om het palet aan stemmen veelkleuriger te krijgen.

‘Tja, zo’n bokaal... Het is treurig dat het moet, maar het is goed dat het gebeurt’

We moeten niet willen dat iemand in de media komt, alleen omdat hij of zij van een bepaalde achtergrond is. Iemand moet ook kwaliteit hebben. Dan mag van mij wel wat vaker bewust de keuze worden gemaakt voor een expert van kleur, of een vrouw, of iemand met een handicap. Positieve discriminatie mag van mij - want het is nodig als correctie op discriminatie. Maar iemand moet wel de juiste competenties hebben. Dat is mijn kanttekening.’ ●

Als Denk door ruzie uiteenvalt, sta

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

Net nu er ruzie is uitgebroken bij Denk, krijgt de partij concurrentie. Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 doet de van oorsprong Rotterdamse partij Nida ook een gooi naar een zetel. Wat is dit voor partij?

● CHRIS AALBERTS

Het op de islam geïnspireerde Nida stond tot dusver maar één keer in de publieke belangstelling. In 2018 vormde de partij een 'links verbond' met de Rotterdamse PvdA, GroenLinks en SP. De vier partijen kwamen met een manifest voor een sociaal, duurzaam en inclusief Rotterdam. Het idee was dat de partijen het voortouw zouden nemen in de Rotterdamse formatie.

Maar het liep al snel anders: er kwam publiciteit voor een tweet van Nida waarin zionisme met IS werd vergeleken. Al was de tweet vier jaar oud, het verbond klapte weer uit elkaar. Socioloog Willem Schinkel zag racisme in alle verontwaardiging, het CIDI vond juist dat Nida opereerde in 'het schemergebied van antisemitisme'.

Meer kwam het grote publiek

nooit van Nida te weten. Komend jaar wil de partij een poging wagen bij de Tweede Kamerverkiezingen. Wat is dit voor partij?

Nida lijkt al snel een concurrent van Denk, die al in de Tweede Kamer zit. Nida presenteert zichzelf als 'op de islam geïnspireerd' en dus niet als seculier. De partij is ook ouder dan Denk: Nida ontstond in 2013 en deed een jaar later voor het eerst mee aan de Rotterdamse gemeenteraadsverkiezingen. Onder leiding van oud-GroenLinks-raadslid Nourdin el Ouali haalde Nida twee zetels en een handvol plekken in de Rotterdamse gebiedscommissies.

Van onderop opbouwen

Bij veel verkiezingen komt Nida Denk tegen. De ontwikkeling van deze partijen is echter vrijwel tegengesteld aan elkaar. Waar Denk zichzelf probeert uit te bouwen vanuit de

een landelijke organisatie die startte in de Tweede Kamer, deed Nida dat van onderop. De groei gaat langzaam maar gestaag. In 2018 haalde de partij net als vier jaar eerder twee zetels in Rotterdam. De partij deed ook mee in Den Haag en kreeg er daar één. In 2019 voegde het voormalige PvdA-raadslid Hassan Buyatui uit Almere zich bij Nida. Zo ontstond een partij met drie lokale fracties.

De partij deed in 2019 ook mee aan de Provinciale Statenverkiezingen in Noord- en Zuid-Holland, maar haalde de kiesdrempel niet. Dat deed Denk wel. In Rotterdam haalde Denk in 2018 ruim vierduizend stemmen meer dan Nida en kwam het met vier zetels in de raad. In Den Haag krijgt Nida in 2022 waarschijnlijk concurrentie van Denk en landelijk is dat dan weer andersom: partijleider Nourdin el Ouali probeert momenteel een

lokaal netwerk van afdelingen op te richten in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen.

Niet schreeuwerig maar subtiel

Nida zegt zelf volledig te zijn gestoeld op de maatschappelijke doelen van de islam. Daar heeft de partij ook een breed programma over geschreven met leidende principes over ethiek, leven, talent, welvaart en familie. Volgens het Rotterdamse Nida-raadslid Ercan Buyukciftci gaat het om ideeën om zijn stad te harmoniseren, namelijk in harmonie te komen met de bron van het leven, de mens en de natuur.

'Geloof is niet alleen iets van vroeger of thuis, maar voor altijd en overal', zegt hij. 'Dat betekent ook dat we bij Nida bijvoorbeeld natuur zien vanuit de diepere verbondenheid van mens en natuur en al het leven, en dus als veel meer dan een

at Nida in de startblokken

economische grondstof. We geloven in talent, de unieke gave van een ieder. Het ontdekken en ontwikkelen hiervan dient veel meer centraal te staan in ons onderwijs. Welvaart is pas werkelijk welvaart als ze sociaal en duurzaam is. We geloven in de familiale oorsprong van alle mensen wereldwijd en doorbreken achterhaald hokjes-denken als 'autochtoon' en 'allochtoon'.

De islamitische inspiratie van Nida is niet altijd voor buitenstaanders te herkennen. Buyukcici: 'Onze inspiratie is meer subtiel dan schreeuwerig. Als we ons inzetten voor een meer sociale en duurzame economie, dan is dat wel islamitisch, ook al zullen mensen dat misschien niet zo snel zo opvatten. Er zullen mensen zijn die de islam alleen kennen van malloten en gekke acties, terwijl ze Nida's visie en standpunten eigenlijk wel goed vinden. Hopelijk bedenken die mensen vroeg of laat: hé, de islam is eigenlijk zo gek nog niet.'

Spirituele levenslessen

De islamitische inspiratie blijkt volgens Buyukcici niet alleen uit de maatschappelijke doelen van Nida, maar ook door expliciet te refereren aan de levenslessen van de profeten. In het jubeljaar van Mozes diende Nida een motie in over de kwijtschelding van schulden. Ook zet Nida zich in voor gebedsruimten, religieuze diversiteit of islamitische begraafplaatsen. Nida stelde vragen over een protest van de radicaal-rechtse actiegroep Voorpost bij de Islamitische Universiteit Rotterdam en wil dat het Rotterdamse college stelling neemt in de kwestie rond het Amsterdamse Cornelius Haga Lyceum.

Nida is socialer en duurzamer dan Denk, maar ook spiritueler, denkt Buyukcici. Zo gelooft Nida in de meerwaarde van een gemeenschappelijk rustmoment: 'Een moment waarmee we elkaar helpen beseffen dat niet elk moment van de dag draait om produceren en consumeren, maar we ook momenten en ruimte creëren voor rust en bezinning.' Waar Denk met Leefbaar, VVD en D66 in Rotterdam een voorstel indient voor afschaffing van de zondagsochtendrust, wil Nida niet

'Hopelijk bedenken mensen vroeg of laat: hé, de islam is eigenlijk zo gek nog niet'

dat alles wijkt voor economische groei. 'Een inclusieve samenleving met behoud van en diversiteit aan religieuze tradities', noemt Buyukcici dat.

Die agenda brengt Nida inmiddels ook buiten Rotterdam. Het Almeerse Nida-raadslid Hassan Buyatui benadrukt de meerwaarde die Nida hecht aan 'ethiek, spiritualiteit en de rol van religieuze organisaties in de stad'. Dat doet de partij met een kritisch-constructieve en optimistische opstelling. Nida houdt

GroenLinks versus de SGP

Hoe moeten buitenstaanders Nida begrijpen? Volgens John Bijl van het Periklesinstituut willen politieke duiders weleens een tweestrijd zien tussen Denk en Nida, omdat ze beiden vooral Nederlanders met een migratieachtergrond bedienen en af willen rekenen met de cultuur van 'excus-allochtonen' in de politiek. Toch is het idee dat bijvoorbeeld Denk Nida over zou moeten of kunnen nemen volgens hem onzinnig, omdat de partijen inhoudelijk te ver-

staan voor hiërarchische verhoudingen in de samenleving, willen rust en regelmaat en willen discriminatie bestrijden. Je ziet er vooral veel mannen. Als je Denk een moslim-SGP noemt, dan is Nida een moslim-GroenLinks. Leider el Ouali zat voorheen al bij die partij, ze doen veel aan thema's als milieu en cultuur. Je ziet er ook veel meer vrouwen.'

De islamitische ChristenUnie

Volgens journalist Antti Liukku, die de Rotterdamse politiek voor het *AD Rotterdams Dagblad* verslaat, is Nida een emancipatiepartij die sterk vasthoudt aan de grondwet, burgerlijke vrijheden en de vrijheid van geloof. Nida is volgens hem te vergelijken met een soort linkervleugel van de ChristenUnie.

'De partij heeft een islamitische identiteit en komt met een holistische benadering en universele interpretatie ervan. De achterban is jong en bijzonder islamitisch, maar ook behoorlijk divers. Nida probeert verschillende gemeenschappen - Turken, Marokkanen, bekeerlingen - bij elkaar te brengen. Als een nieuwe generatie multiculturele zelfbewuste moslims.'

Volgens Liukku geeft het linkse verbond van 2018 goed aan hoe Nida in Rotterdam wordt gezien: als links-islamitisch. De PvdA was er in Rotterdam trots op met Nida samen te werken. Dat veranderde pas toen het verbond landelijk bekend werd. De partij wordt met argusogen bekeken: Nourdin el Ouali zou vrijzinniger zijn dan zijn achterban. Door moslimgemeenschappen met verschillende landen van herkomst te overstijgen en expliciet Nederland als startpunt te nemen, ontstaat een balanceeract. Nida wil Nederlands zijn maar leunt sterk op de Koran. Ook de identificatie met de Palestijnen levert kritiek op, maar kan juist op enorm veel bijval rekenen in de eigen achterban.

Wat is de meerwaarde van deze partij? Liukku noemt dat 'een goede vraag'. Of Nida nou lijkt op GroenLinks of de ChristenUnie maakt eigenlijk niet uit: de partij heeft geen volkse maar eerder een intellectuele achtergrond. Concreet kun je de partij vaak niet noemen. 'Daarmee word je niet snel groot.' •

'Als je Denk een moslim SGP noemt, dan is Nida een moslim GroenLinks'

zich ook hier bezig met zaken als Zwarte Piet, etnisch profileren, discriminatie op de woningmarkt en de ondertekening van een charter diversiteit. Ook stemde de raad in met een Nida-motie om vluchtelingenkinderen uit Lesbos op te vangen. Tevens komt er door Buyatui een onderzoek naar de beveiliging van gebedshuizen.

schillend zijn: 'Dat is alsof Kees van der Staaij en Jesse Klaver met elkaar moeten fuseren'.

'Denk is een vanuit een religieuze cultuur opgerichte groep die conservatief en traditioneel is', legt Bijl uit. 'Er zitten moslims met een migratieachtergrond uit Turkije en Marokko die een conservatieve cultuur naar Nederland hebben meegenomen. Ze

Zijn Marokkaanse Nederlanders de

Naar aanleiding van de veelbesproken 4 mei-lezing van Arnon Grunberg spraken wij met vier prominente Marokkaanse Nederlanders over discriminatie. 'Mijn Marokkaanse vader kwam in 1966 naar Nederland. Geert Wilders zat toen nog zijn luier vol te kakken. Dat is een beeld waar ik graag aan denk als ik me weer eens té kwaad dreig te maken over het Nederlandse integratiedebat.

ARNON GRUNBERG TIJDENS ZIJN 4 MEI-LEZING (FOTO: YOUTUBE)

● EWOUT KLEI

Bij discussies over nationale identiteit, antisemitisme, moslimhaat en antisemitisme lopen de emoties vaak hoog op. Helemaal als deze grote thema's bij een bepaald concreet onderwerp allemaal tegelijk spelen. Dat gebeurde afgelopen maand, naar aanleiding van de 4 mei-voordracht van schrijver Arnon Grunberg. De Nationale Dodenherdenking is altijd een waarschuwing, zei hij. En: 'Als ze het over Marokkanen hebben, dan hebben ze het over mij.'

Op social media en op rechtse blogs zorgden de uitspraken van Grunberg voor veel commotie. Een dag later besloot PVV-leider Geert Wilders te reageren: 'Minder, minder, minder', twitterde hij. Hiermee refereerde hij naar zijn beruchte uitspraak 'Willen we meer of minder Marokkanen?' Ook dit leidde uiteraard tot ophef.

De Kanttekening sprak met vier Nederlanders met een (deels) Marokkaanse achtergrond over deze controverse. Zijn Marokkaanse Nederlanders de nieuwe Joden? Hoe ga je om met discriminatie en racisme? Voel je je wel geaccepteerd door de Nederlandse samenleving? En zijn de Tweede Wereldoorlog, de Duitse bezetting en de Holocaust ook jouw geschiedenis?

'Er hoeft maar iets te gebeuren'

Abbie Chalgoum woont in Amsterdam en is acteur en docent. Hij geeft les in marketing & sales. Op Twitter spreekt hij zich op humoristische wijze tegen racisme en discriminatie uit. Maar toen Wilders op 5 mei 'Minder, minder, minder' twitterde, besloot Chalgoum om aangifte te doen.

'De politie gaf aan mijn aangifte niet in behandeling te zullen nemen. Want 'Minder, minder, minder' kan in principe overal op slaan. Juridisch gezien zal dit vast correct zijn, maar iedereen weet natuurlijk wat Wilders bedoelt. In 2014 deed Wilders zijn beruchte 'minder Marokkanen'-uitspraak. De zaak daarover

loopt nog steeds. Dat hij hier uitgerekend op 5 mei naar refereerde was echt vals. Dat is hetzelfde als ik tijdens de Dodenherdenking opeens iets zou roepen met 'gas'. Eigenlijk wil Wilders zeggen: bevrijd ons van de Marokkanen.'

Op de middelbare school heeft Chalgoum veel meegekregen over de Tweede Wereldoorlog, vertelt hij. 'Het is een enorme tragedie. Mensen werden vermoord op basis van hun religie. Het is onwerkelijk dat een land tot zo'n genocide in staat is. Maar de Tweede Wereldoorlog leert ons ook dat honderdduizenden mensen hun leven gegeven hebben om de democratie te herstellen. En dit maakte mogelijk dat mijn vader naar Nederland kon gaan. Als

Nederland nog door de nazi's was bezet, dan was hij hier nooit naartoe geëmigreerd. Dankzij onze bevrijders ben ik hier nu, heb ik drie prachtige kinderen en een mooi huis.'

Zijn Marokkanen nu de nieuwe Joden? 'Het begint altijd ergens', antwoordt Chalgoum. 'Het duurde jaren voordat de Joden werden gedeporteerd. Daarvoor werden ze door de politiek en in de media gedemoniseerd en werden er wettelijke maatregelen tegen de Joden genomen. Je moet daarom discriminatie keihard aanpakken. Marokkaanse Nederlanders worden gediscrimineerd op de arbeidsmarkt en op de woningmarkt. Als er een grote groep is die Marokkanen uit-

ABBIE CHALGOUM (FOTO: JEAN-PIERRE JANS)

'We worden niet gedeporteerd, maar wel gehaat en weggezet'

nieuwe Joden?

sluit, dan is er wel een gevaar. Er zijn tekens die we moeten kunnen lezen. We worden niet gedeporteerd, maar wel gehaat en weggezet.'

Chalgoum maakt zich vooral zorgen over de aanhang van Geert Wilders en Thierry Baudet. 'Zij voelen zich geruggesteund door hun 'leiders' en gaan dan nog een stapje verder. Denk aan al die anonieme trollen op Twitter, die mensen uitschelden en bedreigen.' Maar is de moslimhaat nu niet minder erg dan enkele jaren geleden, omdat Afro-Nederlanders dankzij de discussie over Zwarte Piet en het Nederlandse slavernij-verleden ook een doelwit zijn geworden van radicaal-rechts? Chalgoum antwoordt dat hier wel iets voor te zeggen valt, 'maar er hoeft maar iets te gebeuren, een terroristische aanslag, een tweet van Wilders of iets anders - en de haat tegen moslims en tegen Marokkanen explodeert weer.'

Voelt Chalgoum zich ook geaccepteerd door de Nederlandse samenleving? 'Op social media krijg ik veel haat, maar ook veel positieve reacties van mensen. Een groot deel van Nederland heeft de multiculturele samenleving omarmd, omdat onze samenleving nu eenmaal zo is. Ik ben op mijn vierde naar Nederland geëmigreerd, maar Nederland voelt alsof ik er geboren ben. Ik kom naar Marokko als toerist. Het voelt als verre liefde. Je kunt in Marokko lekker eten, maar Nederland is mijn land. Ik droom in het Nederlands.'

'F*** this shit'

Het Amersfoortse Groen-Links-raadslid Youssef el Messaoudi is er helemaal klaar mee, vertelt hij. 'Als Nederlander met Marokkaanse wortels word je met argusogen bekeken. We zouden niet loyaal zijn aan Nederland. We zouden antisemitisch zijn. Ook in deze tijd, rond 4 en 5 mei, krijgen we vervelende vragen naar ons hoofd geslingerd. F*** this shit. Genoeg is genoeg. We weten het nu wel. Een deel van Nederland zal ons toch niet accepteren, behalve als we assimileren en onze identiteit inleveren. Maar dat zullen we nooit doen.'

'Iedere keer weer die gare 'discussies' over 'Marokkanen'', twitterde El Messaoudi op 6 mei boos

naar aanleiding van Wilders' 'Minder, minder, minder'-tweet: 'Schijtziek word ik er van. Nog 1 keer. Ben de zoon van een hardwerkende arbeider die de honger is ontvlucht. Ben geboren en getogen in Amersfoort, Nederlander en Marokkaan. Moslim en Amazigh. En ik blijf hier. Voor altijd.'

Aan de telefoon legt hij uit wat hij precies bedoelt. 'Het is bekrompen als mensen mij vertellen dat ik een 'Nederlander' moet zijn. Ik ben Nederlander en Marokkaan. Marokkaanse Nederlanders zijn nu onderdeel van de Nederlandse geschiedenis. Mijn vader is hier in de jaren zeventig van de vorige eeuw naartoe geëmigreerd. Hij heeft Nederland mede helpen op te bouwen. Hij werkte in de metaalindustrie, in drie ploegendiensten. Keihard werken. Dertig jaar lang. Ik

dan mee er niet helemaal bij te horen. In Marokko is hij nog nooit geweest. Hij is Nederland geboren en getogen. Maar mensen zien dit toch anders.'

Zelf heeft El Messaoudi ook veel te maken gehad met zogeheten microagressie. 'Lang geleden, heel lang geleden, had ik nog haar. Zo'n mooie bos krullen, net als Ali B. Mensen vroegen mij op feestjes - ik had relatief veel witte vrienden - waar ik vandaan kwam. Ik antwoordde dan dat ik uit Amersfoort kwam, maar dan vroegen ze mij waar ik echt vandaan kwam. Ze bedoelden het niet slecht misschien, maar vervelend was het wel.'

Vanwege alle 'shit' heeft El Messaoudi ervoor gekozen om strijdbaar te zijn, de strijd aan te binden met racisme, discriminatie en moslimhaat. 'Mijn collega's in de raad

vrijheid te vieren blijven wij er ons van bewust wat we in vrijheid leven en dit te danken hebben aan helden. Nederland is ook mijn land, dus huil en lach ik mee.'

'Bloed, zweet en tranen'

Ook ondernemer Abdelbasset (Bas, voor 'autochtone Nederlanders') Zaghdoud vindt de eeuwig terugkerende discussie over 'Marokkanen' erg vermoeiend, vertelt hij. 'Op dit moment spelen er veel belangrijkere zaken in Nederland.'

'In elke sector drijven Marokkanen naar boven. Er is echt heel veel talent. Je ziet ze het overal goed doen. Veel Marokkaanse Nederlanders werken keihard, 'Met bloed, zweet en tranen', zoals André Hazes zong. Maar we worden constant aangesproken op de zogenoemde kutmarokkanen. Daar moet de

YOUSSEF EL MESSAOUDI (FOTO: REMKO SCHOTSMAN)

'Marokkaanse Nederlanders zijn nu onderdeel van de Nederlandse geschiedenis'

vind dat mensen eens moeten ophouden met zeuren.'

Het probleem is een gebrek aan acceptatie, legt El Messaoudi uit. 'Kinderen hebben dit al op jonge leeftijd in de gaten. Laatst vertelde mijn zoon mij dat hij een Nederlands vlaggetje op zijn fiets wilde. Toen ik hem vroeg waarom, legde hij uit dat de mensen dan wisten waar hij vandaan kwam en hem niet iedere keer behoefde te vragen waar hij vandaan komt. Uit Nederland. We wonen in een witte wijk. Mijn zoon is acht, maar krijgt nu en

van D66 en de VVD vragen mij wel eens of ik niet moe word van al dat gedoe. Maar als ik geen weerwoord geef, wie doet het dan wel?'

Het is ontzettend belangrijk om 4 en 5 mei te blijven herdenken en te vieren, vindt hij. 'Iedereen, ook Nederlandse Marokkanen, hebben de vrijheid te danken aan de helden van de Tweede Wereldoorlog.' Het is volgens hem van bijzonder belang om te blijven praten over dit duistere verleden, waarbij onder meer miljoenen Joden zijn vermoord. 'Door te blijven herdenken en de

Nederlandse samenleving eens overheen stappen. Die negatieve beelden, bij een deel van de Nederlandse bevolking, krijg je helaas niet weg. Je kunt er moedeloos van worden.'

De les van de Tweede Wereldoorlog is volgens Zaghdoud dat wat de Joden is overkomen in principe iedereen kan overkomen. 'Er zijn ook andere genocides en etnische zuiveringen geweest. Denk aan de Palestijnen die nu worden onderdrukt. De Armeense Genocide. Of wat de Indianen in Amerika is over-

FOTO: ABDELBASSET ZAGHDOUN

komen. En de trans-Atlantische sla-venhandel en wat de Belgische koning Leopold II in de Congo allemaal heeft uitgehaald. Het is heel goed dat we op 4 mei aandacht besteden aan de Holocaust, maar we moeten die andere misdaden niet vergeten. Racisme, geweld, genocide, discriminatie, het is niet uniek. 'Red één mensenleven en je redt daarmee de gehele mensheid', zei de profeet Mohammed. Dat was ook de boodschap die Arnon Grunberg in zijn speech aan ons wilde meegeven.

Geert Wilders herdenkt de Tweede Wereldoorlog selectief, vindt Zaghdoud. 'Hij is tegen antisemitisme - terecht - maar is tegelijkertijd racistisch. En dat is eigenlijk best wel raar. Ik snap dat koketteren met de Holocaust wel, gezien het schuldgevoel over de deportatie van veel Joden uit Nederland. Maar ik vind het hypocriet door hen nu te gedenken en eren, maar een paar tellen later een andere bevolkingsgroep weg te zetten. En dan verklaren dat je niet racistisch bent.'

Net als Chalgoum en El Messaoudi heeft Zaghdoud het regelmatig met PVV-twitteraars aan de stok gehad. 'Maar in tegenstelling tot El Messaoudi heb ik de strijdbijl maar begraven. Het gescheld, de bedreigingen, het werd mij echt een beetje te veel. Mensen schreven mij - anoniem natuurlijk - dat ze mij zouden opzoeken en neerknallen. Dankzij die bruinhemden heb ik Twitter vaarwel gezegd. Het slokte te veel van mijn energie op, het leverde mij niets op, behalve haat. En die haat, dat is in de wereldgeschiedenis helaas een constante. We hebben te weinig geleerd van ons verleden.'

'Ik moet - nu ik Joost Erdmans met Arnon Grunberg en Abdelkader Benali samen bij *Op1* aan tafel zie - denken aan Jeroen Krabbé. Hij is oer-Hollands en Joods, maar blijkt

ook van Marokkaanse origine te zijn. Het kan écht, alle identiteiten samen verenigen. Ik ben van Marokkaanse origine, maar al 45 jaar een echte Hollander. Er is geen Eerdmans, geen Wilders en zeker geen Thierry Baudet die dat van mij kan afpakken.'

'Maar het zijn wel onze kutmarokkanen'

Schrijver Jamal Ouariachi is naar eigen zeggen 'een halve Marokkaan maar ook een halve Nederlander'. De Nederlandse tak van zijn familie heeft zijn eigen geschiedenis van oorlogsleed, vertelt hij. Zijn grootvader van moederszijde werd tijdens de oorlog in een wapenfabriek in Berlijn tewerkgesteld. Maar ook als je zo'n familiegeschiedenis niet hebt kun je je met de oorlog verbonden voelen, door verhalen over de oorlog te lezen, zoals het dagboek van Anne Frank, en films en documentaires te bekijken.

'Je kunt beseffen dat het land waarin wij leven, is zoals het is dóór die oorlog en dóór de lessen die we daaruit hebben getrokken. Maar dan moet je wél het gevoel hebben dat je een volwaardig burger van dat land bent. En dat is lang niet voor iedereen het geval.'

Grunbergs uitspraak 'Als ze het over Marokkanen hebben, dan heb-

ben ze het over mij' is geen handreiking aan Marokkaanse Nederlanders, zegt Ouariachi. 'Hij heeft het over de groep waar hij zelf toe behoort, over Joden - en terecht. Voor de zoveelste maal in de geschiedenis loopt die bevolkingsgroep gevaar, mede door een klimaat waarin het normaal dreigt te worden om generaliserend en negatief over minderheidsgroepen te spreken. Het zondebokdenken ten aanzien van één minderheidsgroep is ook altijd bedreigend voor andere minderheidsgroepen. Dát was naar mijn idee Grunbergs analyse, geen moment was hij de maatschappelijke positie van Marokkanen nu aan het vergelijken met het lot van Joden tijdens de Tweede Wereldoorlog.' En ook als het niet tot genocide leidt is zondebokdenken iets wat te allen tijde bestreden moet worden, vindt Ouariachi.

Ouariachi heeft een aantal jaren geleden - als nadenkertje - een 'Handleiding antisemitisme voor beginners' geschreven voor het literaire tijdschrift *Das Magazin*. 'Als basis voor die tekst heb ik voor minstens de helft het partijprogramma van de PVV gebruikt, letterlijk, en slechts de woorden 'Marokkaan', 'Oost-Europeaan' of 'Pool' vervangen door 'Jood'. En dan krijg je bijvoorbeeld het voorstel om een

Jodenmeldpunt in te stellen. Dat roept bij iedereen logischerwijs huivering op, maar het daadwerkelijk door Wilders voorgestelde 'Polenmeldpunt' kon hij ongestraft propagieren.'

Populisten werpen vaak tegen dat je de problemen moet benoemen en het daarom over die specifieke bevolkingsgroep moet hebben. Maar volgens Ouariachi wordt hier een valse tegenstelling gemaakt. 'Je kunt het prima over de oververtegenwoordiging van een heel specifieke groep in de misdaadcijfers hebben en je afvragen wat daar precies gebeurt. Maar dat vergt analyse, onderzoek, diepgang. Dat is van rechtse populistten doorgaans teveel gevraagd. Integratieproblemen zijn hardnekkig. Het kost jaren, decennia, om ze te bestrijden. Dat irriteert mij misschien wel het meest aan de retoriek van populistisch rechts: de suggestie dat zij het wel even gaan oplossen.'

In het debat van *Op1* over deze kwesties memoreerde Joost Erdmans van Leefbaar Rotterdam de beruchte uitspraak van Rob Oudkerk over 'kutmarokkanen'. Maar volgens Ouariachi zijn we het antwoord van Job Cohen vergeten: 'Maar het zijn wel onze kutmarokkanen.' Cohen komt hiermee tot de kern van het probleem. 'Rechtse partijen zien Marokkanen niet als 'onze' Marokkanen. Wilders heeft eens geroepen dat criminele Marokkanen het land uit moeten. Dat is zo ongeveer de definitie van discriminatie: mensen op basis van etniciteit niet hetzelfde behandelen als anderen.'

'Tot slot: mijn Marokkaanse vader kwam in 1966 naar Nederland. Geert Wilders zat toen nog zijn luiertje vol te kakken. Dat is een beeld waar ik graag aan denk als ik me weer eens té kwaad dreig te maken over het Nederlandse integratiedebat.' ●

JAMAL OUARIACHI (FOTO: MAARTJE GEELS)

'Rechtse partijen zien Marokkanen niet als 'onze' Marokkanen'

Wat vinden Joodse Nederlanders van de speech van Grunberg?

De 4 mei-lezing van Arnon Grunberg werd zowel geprezen als verfoeid, omdat de schrijver zich daarin expliciet identificeerde met Marokkaanse Nederlanders die gediscrimineerd worden. Wat vinden Joodse Nederlanders eigenlijk van de speech van Grunberg? Keuren zij het goed dat de schrijver een link legt tussen het Joodse leed en wat Marokkaanse Nederlanders nu overkomt? En hoe beleven zij 4 mei? Moet de Holocaust nog wel zo centraal staan tijdens de Dodenherdenking?

● EWOUT KLEI

Hidde van Koningsveld werkt voor het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI). Hij vindt dat Grunberg een 'indrukwekkende speech' heeft gehouden. 'Grunberg maakte het verhaal persoonlijk, toen hij over zijn moeder vertelde en wat zij allemaal heeft meegemaakt. Veel mensen in de Joodse gemeenschap herkenden zich in zijn verhaal, omdat ze ook zulke verhalen in hun familie hebben.'

Over de veelbesproken passage 'Als ze het over Marokkanen hebben, dan hebben ze het over mij' is Van Koningsveld kritischer.

'We moeten Grunberg beoordelen op de woorden die hij daadwerkelijk zei. Grunberg heeft niet gezegd dat de Marokkanen de nieuwe Joden zijn. Maar door in zijn speech Marokkanen te noemen trekt hij de discriminatie van Marokkanen wel in dezelfde sfeer als de Jodenvervolgung. Dit is niet goed. Ik heb met veel mensen in de Joodse gemeenschap gesproken die de speech van Grunberg mooi vonden, maar zich heel erg stoorden aan deze passage. Want het zijn dikwijls de Marokkaanse jongeren die Joden uitschelden als ze met een keppeltje over straat lopen.'

Antisemitisme in Nederland is voor een groot deel afkomstig uit islamitische hoek, vervolgt Van Koningsveld. 'Dit blijkt uit ook een onderzoek van het Europese Agent-

FOTO: HIDDE VAN KONINGSVELD

schap voor Fundamentele Rechten naar de perceptie van ondervraagde Joden. Zij geven aan vooral door moslimjongeren te worden belaagd.'

Volgens Van Koningsveld is de situatie van Marokkanen in Nederland op geen enkele manier te vergelijken met de situatie van de Joden in de jaren dertig in nazi-Duitsland. 'Er zijn geen rassenwetten tegen Marokkanen, bijvoorbeeld.'

Grunberg is ook door antisemieten belaagd, maar zij kwamen uit extreemrechtse hoek. Van Koningsveld vindt dat je ook dit benoemen moet, evenals antisemitisme uit extreemlinkse hoek.

'Extreemrechts is de laatste tijd erg actief op social media. Als ik iets over de Holocaust zeg op Twitter, dan krijg ik allemaal nare reacties. Dat Anne Frank haar dagboek zou hebben verzonnen, bijvoorbeeld. Extremistische moslims bedreigen mij ook. Zij sturen mij privéberichten op Twitter met plaatjes van Hit-

'Extremistische moslims sturen mij berichten met plaatjes van Hitler en Erdogan'

ler en Erdogan. Of ze schelden mij uit op straat omdat ik een keppeltje draag.'

Dan pakt extreemlinks het wat intellectueler aan, vindt Van Koningsveld. 'Zij demoniseren Israël en hebben het over de zionistische lobby, maar bedoelen daarmee uiteraard de Joden. Ik denk dat extreemlinks antisemitisme, dat veel geraffineerder is, misschien wel het gevaarlijkst is.'

Van Koningsveld is tevreden over de huidige opzet van de Dodenherdenking, waarbij de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog worden herdacht. Daaronder vallen ook de 105.000 Joodse Holocaustslachtoffers en de slachtoffers van vredesmissies.

'Ik vind niet dat de Dodenherdenking nog verder verbreed moet worden: dat we ook de slavernij herdenken of de vluchtelingen die zijn verdronken in de Middellandse Zee, zoals die linkse dominee (Rikko

Voorberg, red.) enkele jaren geleden voorstelde. Want dan maak je het al te algemeen. Terwijl de Holocaust, qua omvang en opzet, echt een unieke historische gebeurtenis was. Die moet je niet willen bagatelliseren met andere vormen van leed.'

Bewust 'te kwader trouw'

Ook rechtsfilosoof David Suurland is geen voorstander van het 'inclusiever' maken en 'actueel houden' van de Dodenherdenking, vertelt hij. 'Het is zo'n belangrijk verhaal. Je hebt echt hele lage verwachtingen van nieuwkomers als je denkt dat je je verhaal maar moet aanpassen omdat ze anders geen empathie kunnen opbrengen.'

Over de speech van Grunberg is Suurland in het algemeen heel positief. 'Hij bracht het verhaal over de Holocaust rauw en naakt, zoals het was.' Toch is Suurland ook kritisch.

'Grunberg is een relschopper,

FOTO: DAVID SUURLAND

‘Juist in de Marokkaanse gemeenschap komt veel antisemitisme voor. Grunberg weet dat’

een Thierry Baudet van links. Hij steekt een fikkie, waar Nederland het vervolgens twee weken over heeft. Hij kwam met een heel zwaar verhaal, en toen opeens - boem - toverde hij de Marokkanen uit zijn hoge hoed. Hij had ook een andere minderheid kunnen noemen. De homo's bijvoorbeeld, die veel intolerantie te verduren krijgen. Maar Grunberg koos er bewust voor om de Marokkanen te noemen.'

Natuurlijk is discriminatie van Marokkaanse en Turkse Nederlanders slecht, vult Suurland aan. 'Ik kon als kind ook slecht tegen 'Turkengrappen' en 'Marokkanengrappen'. Maar Grunberg koppelt de Marokkanen in zijn speech toch aan

Auschwitz, aan het verhaal van Holocaustoverlevende Primo Levi. De islamitische partijen Denk en Nida beweren dat de discriminatie van moslims nu lijkt op de Jodenvervolging in de jaren dertig, maar dat slaat helemaal nergens op. Er speelden toen hele andere dynamieken. Als je als Marokkaan gediscrimineerd wordt kun je naar de politie stappen, als je dat in de jaren dertig als Jood in nazi-Duitsland deed werd je in elkaar geslagen. In Nederland krijgen minderheden rechtsbescherming. In nazi-Duitsland waren ze vogelvrij. En dan hebben we het nog niet eens over positieve discriminatie en diversiteitsbeleid, waar Marokkanen en andere minderhe-

den van profiteren.'

Suurland vindt dat Grunberg haast bewust 'te kwader trouw' heeft gehandeld met zijn Marokkanenopmerking. 'Juist in de Marokkaanse gemeenschap komt veel antisemitisme voor. Grunberg weet dat. Hij weet dat hij hiermee steekt in de zij van de Joodse gemeenschap. Hij was er gewoon op uit om ophef te creëren. Want hij wist natuurlijk dat hele rechtse mensen dan heel boos zouden worden en linkse mensen hem - uiteraard - zouden gaan verdedigen. Je kunt de discriminatie van Marokkanen en moslims - die ik zeker niet ontken - niet vergelijken met de Jodenvervolging. En ook kun je Geert Wilders en

Thierry Baudet niet vergelijken met de nazi's. Zij zijn geen voorportaal van een nieuw Auschwitz.'

Volgens Suurland is de afkeer die een deel van Nederland heeft tegen de islam en tegen Marokkanen en Turken niet heel diep verankerd. 'Over de Joden bestaan al meer dan tweeduizend jaar allerlei vooroordelen. Zij zouden Jezus hebben vermoord. Zij zouden woekeraars zijn en allemaal snode plannen smeden. Daarom werden er in de Middeleeuwen gewelddadige pogroms tegen Joden gepleegd. De diep verankerde haat tegen Joden is echt niet te vergelijken met de afkeer die sommige mensen hebben tegen de islam. Er is kritiek op Marokkaanse jongeren die zich misdragen, maar je hoort niet dat Marokkanen de banken, de media en de advocatuur beheersen en heimelijk streven naar de wereldheerschappij.'

Suurland gelooft dat antiracisme in Nederland in bepaalde opzichten is doorgeschoten. 'Burgemeester Femke Halsema van Amsterdam en D66-leider Rob Jetten durven bijvoorbeeld niet te benoemen dat homo's door Marokkaanse jongeren worden belaagd, want als je dat benoemt zou je racistisch zijn. En links gaat soms nog verder - door anti-islamitische sentimenten in de

FOTO: YOUTUBE

Nederlandse samenleving met de Holocaust in verband te brengen. Dat is alsof je een geblesseerde knie met een terminale ziekte vergelijkt. Ik wil niets afdoen aan de daadwerkelijke discriminatie die Marokkanen en moslims ervaren, maar het zijn zaken van een historisch gezien volledig andere orde. Die twee met elkaar in verband brengen bagatelliseert de ontstaansgeschiedenis en ernst van de Holocaust.'

Niet het zoveelste generatieslachtoffer

In tegenstelling tot Hidde van Koningsveld en David Suurland heeft Naomi* helemaal geen probleem met de Marokkanenuitspraak van Arnon Grunberg. 'De wijze waarop moslims in de media en door rechtse politieke partijen worden weggezet en gedemoniseerd, lijkt heel erg op de manier hoe Joden in de jaren dertig in de nazimedia werden omschreven. Mensen worden niet als individu gezien, maar veroordeeld omdat ze tot een bepaalde groep behoren. En de zogenaamde kenmerken van een groep worden vervolgens weer op dat individu geplakt. Zo werkt dehumanisering. Je ziet mensen niet langer als mensen.'

Immigranten en hun kinderen doorlopen, zo legt Naomi uit, altijd een aantal stadia. 'De eerste generatie is laag opgeleid en hun kinderen en kleinkinderen krijgen een hogere opleiding, meer kansen, hebben die 'r' in hun accent en voordat je het weet zijn het net mensen geworden', zegt ze op een ironische toon.

De Dodenherdenking vindt Naomi verschrikkelijk. 'Mijn grootouders hebben de oorlog overleefd omdat ze bij gereformeerde tuinders konden onderduiken. Maar veel familieleden hebben de oorlog niet overleefd. Natuurlijk ben ik uit respect die twee minuten stil, maar ik ben eigenlijk helemaal klaar met die Tweede Wereldoorlog. Ik lees graag literatuur, maar niet over de Tweede Wereldoorlog. Dat onderwerp vermijd ik liever. Ik wil die wond niet steeds maar weer openhalen. Natuurlijk weet ik alles van de Holocaust en ben ik ook in het Holocaustmuseum Yad Vashem in Israël geweest, maar ik word er eerlijk gezegd overstuur van. Ik wil niet het zoveelste generatieslachtoffer zijn.'

Als progressieve Jodin stoort Naomi zich aan de wijze waarop 'rechts' volgens haar antisemitisme misbruikt, namelijk als stok om

'Hoe moslims in de media en door rechtse partijen worden weggezet en gedemoniseerd lijkt heel erg op hoe Joden in de nazimedia werden omschreven'

moslims mee te slaan. 'Geert Wilders is de grote kampioen van de Joden als er weer een Marokkaan is die een Jood een keppeltje van het hoofd trekt, maar als andere groepen Joden discrimineren hoor je hem niet. Hij steunde ook het verbod op onverdoofd ritueel slachten. Het filosofie van Wilders is onoprecht. En dat geldt ook voor de zogenaamde Jodenliefde van Thierry Baudet en Forum voor Democratie. Die partij kampt met een enorm antisemitisme probleem.'

Voorbeelden ter navolging

Rabbin Awraham Soetendorp vindt het belangrijk dat verschillende bevolkingsgroepen met elkaar in

Nederlandse leed. Maar dat was het natuurlijk wel. Het duurde ruim twintig jaar voordat dit erkend werd.'

De rabbijn is van mening dat de Tweede Wereldoorlog het ijkpunt moet blijven voor de Dodenherdenking. 'Nieuwe Nederlanders horen nu ook bij Nederland en nemen daarom nu ook deel aan de geschiedenis die ze van huis uit niet kennen. Dat hoort bij het Nederlanderschap. Maar veel mensen die ik spreek voelen zich ook met deze geschiedenis verbonden. En als ik op scholen, waar ook veel nieuwe Nederlanders zitten, over mijn verhaal spreek, dan krijg ik ook veel positieve reacties. Als je je ver-

nenpassage heeft Soetendorp geen moeite. 'De strijd tegen antisemitisme voer ik binnen de bredere strijd tegen racisme en discriminatie. Zonder de verschillende vormen van discriminatie op één hoop te gooien, overigens.'

Het is belangrijk dat je anderen kunt vergeven, zegt Soetendorp. 'De daders van de Holocaust niet, maar wel de Duitsers van nu. Zij hebben op een ongelooflijk sterke manier rekenschap gegeven van hun duistere verleden. Enkele jaren geleden was ik op bezoek op een congres in Duitsland, waar ik ook moest spreken, en zei - heel spontaan, bijna per ongeluk, maar ik meende het wel - *'Ich liebe Deutschland'*. Nederland, dat het koloniale verleden in Indonesië nog steeds niet goed heeft verwerkt, kan veel van Duitsland leren wat dit betreft.'

Soetendorp vertelt dat hij zich vaak afgevraagd heeft waarom sommige mensen tijdens de Tweede Wereldoorlog in verzet gingen en anderen collaborateur werden, terwijl de overgrote meerderheid 'op de stoep bleef staan'.

'Mijn pleegvader heeft zijn leven voor ons gegeven. Dat is ongelooflijk. Ik las laatst een geschiedenisboek over het verzet in Limburg. Daarin werd het begrip *'enabling*

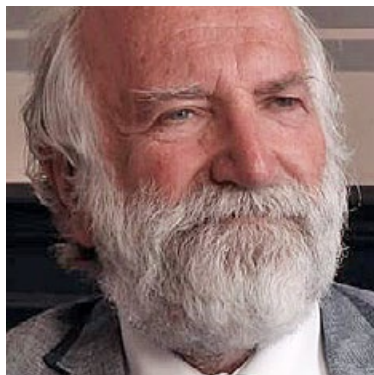

FOTO: AWRAHAM SOETENDORP

'De strijd tegen antisemitisme voer ik binnen de bredere strijd tegen racisme en discriminatie'

haal maar openhartig vertelt, en als je open staat voor anderen.'

Volgens Soetendorp moet je Grunbergs toespraak als één geheel zien. 'Toen Grunberg vertelde over zijn familie verhaal, moest ik aan mijn eigen verhaal denken. Ik ben in 1943 geboren en heb de oorlog kunnen overleven omdat mijn ouders konden onderduiken. Ik zie in Grunbergs toespraak mijn persoonlijke ervaring en worsteling. Ik zoek naar authentieke verbinding. Je kunt je hart niet sluiten voor anderen die ook worden bedreigd.'

Met de controversiële Marokka-

society' gemunt. Een samenleving die dingen mogelijk maakt. Dat in het ene dorp veel verzetsmensen waren maar in het andere dorp niet, kwam door mensen die het goede voorbeeld gaven. Zij kregen navolging. Hun moed inspireerde. Dat geeft hoop. Ook Anne Frank bleef in haar dagboek geloven in het goede van de mens. Daarom is de Dodenherdenking ook zo belangrijk, omdat de helden van toen ook voor nu voorbeelden ter navolging kunnen zijn.' •

*Achternaam bij de redactie bekend.

‘Door morele ondergrens gezakt’: in Brabant

Het CDA in Noord-Brabant gaat op provinciaal niveau samenwerken met het Forum voor Democratie. Voor veel CDA'ers passeert de partij daarmee een morele ondergrens. *De Kanttekening* sprak een aantal betrokken CDA-prominenten met een mening over de kwestie.

● JAIME DONATA

coalitie met FvD splijt het CDA

Harm Jan van der Beek, voorzitter CDA Altena

'Ik snap het heel goed als mensen zeggen dat Baudet door een morele ondergrens gaat. Het is een rare vogel en het is een gevaarlijke vogel. Als CDA'er kan ik me dus ook niet voorstellen dat je landelijk met zo'n man samenwerkt. Ik loop met een boog om Baudet heen vanwege alles wat hij zegt. Maar ik wil niet met een boog om zijn kiezers heenlopen. FvD-stemmers moeten we nog beter gaan uitleggen dat op een gepolariseerde partij stemmen het land niet vooruit helpt. En op iedere verjaardag zal ik de discussie aangaan

'Als je naar de lokale mensen van FvD kijkt, dan zie je normale mensen'

FOTO: HARM-JAN VAN DER BEEK

waarom je moet oppassen voor een partij als FvD.

Maar in Brabant heb je ook te maken met een politieke realiteit waarmee je iets moet. Daarom was en is het een ontzettend moeilijke keuze om toch in zee te gaan met FvD. Maar als je naar de lokale mensen van FvD kijkt, dan zie je normale mensen. Met de lokale coalitie gaan we dus niet door een ondergrens.

We hebben met elkaar afgesproken dat we als provinciaal bestuur staan voor een aantal principeafspraken, onder andere dat iedereen meetelt in Brabant, ongeacht afkomst of geloof, en dat we als provincie onderdeel zijn van de Europese Unie en dat willen blijven. Op die manier hebben we geprobeerd om een zekerheid in de coalitie te bouwen dat FvD op lokaal niveau niet uit de bocht vliegt met gekke uitspraken.

Wat als lokale FvD-mensen straks met de landelijke verkiezingscampagne in 2021 toch gaan roepen dat de islam niet bij Nederland hoort, of dat we uit de EU moeten? Op dat moment zou FvD zich een onbetrouwbare partner tonen. Dat soort taal past niet bij de afspraken die we hebben ondertekend. Dat zou voor mij dan wel een reden zijn om de samenwerking te herzien.

Of het naïef is om te denken dat het Brabantse FvD tijdens de landelijke verkiezingen van 2021 geen campagne zal voeren met de standpunten van het landelijke FvD? Dat zal de toekomst moeten uitwijzen.

Natuurlijk begrijp ik dat veel mensen felle kritiek hebben op de samenwerking. Met de ledenraadpleging konden CDA-leden met cijfers van 1 tot en met 10 aangeven hoe warm ze liepen voor een coalitie met FvD. Als je alleen de 1-stemmers en de 10-stemmers bij elkaar zou optellen tot een gemiddelde, dan was dat geen voldoende geworden. Maar neem je de rest mee, dan is er wel een meerderheid voor binnen de partij.

Ik ken tenminste één lid uit onze eigen afdeling dat is opgestapt vanwege de coalitie met FvD - van een andere opzegging weet ik niet precies de achtergrond. Daartegenover staan mensen die dreigden hun lidmaatschap op te zeggen als de coalitie met FvD er niet zou komen. Ik vind het jammer als leden opstappen, maar kan het mensen niet kwalijk nemen als ze dit soort principiële keuzes maken.'

Guus Mulders, fractie voorzitter CDA Oisterwijk

'De vraag rondom de coalitie met FvD gaat over principes: wat is aanvaardbaar voor mensen die CDA stemmen? De samenwerking met FvD is voor mij een brug te ver.

Het CDA heeft een aantal uitgangspunten,

waaronder rentmeesterschap en solidariteit. Als je naar het eerste punt kijkt, zou je zeggen dat we zorgvuldig moeten omgaan met de dingen die voor mensen belangrijk zijn: natuur en klimaat, maar ook cultuur. Als je kijkt naar wat FvD daarover denkt, dan is dat toch een ander verhaal dan wat het CDA zou moeten voorstaan - al zijn we landelijk wel erg opgeschoven naar rechts onder leiding van Sybrand Buma.

Solidariteit en medemenselijkheid horen ook bij de C van het CDA: oog hebben voor de ander. Dat betekent niet dat we met Nederland voor de hele wereld kunnen zorgen. Maar de basis moet

'Wanneer we samenwerking met extreemrechts niet uitsluiten, dan halveren we als partij'

FOTO: GUUS MULDER

zijn dat we ons wel verantwoordelijk voelen. Menselijk vertrouwen in de ander, waar hij ook vandaan komt - wie goed doet, goed ontmoet -, de angel halen uit meningsverschillen. Geloven dat tegenstellingen overbrugbaar zijn en dat je ze zeker niet moet aanwakken, zoals FvD doet. Die polarisatie moet je niet steunen en zeker niet overnemen. Wanneer je als CDA politiek samenwerkt met een partij die polarisatie bijna als handelsmerk voert, heeft dat impact op je eigen geloofwaardigheid.

Het CDA Brabant heeft zichzelf in de vorige bestuursperiode een beetje buitenspel gezet, door niet te willen afstappen van het idee om dwars door het natuurgebied rond Eindhoven een grote rondweg aan te leggen. Dat was niet slim - ook niet erg passend bij het christelijke idee van rentmeesterschap. Maar de vorige coalitie is uiteindelijk vooral gebroken op de beeldvorming: dat het CDA de boerensector de nek om zou willen draaien. Een frame dat met veel succes de wereld in is geholpen door Farmers Defence Force. Maar het nieuwe bestuursakkoord dat er nu ligt, bouwt eigenlijk gewoon voort op het vorige. Ja, boeren krijgen nu 1,5 jaar langer de tijd om hun stallen aan te passen dan in het oude akkoord. Maar was dat het allemaal waard? Die 1,5 jaar zouden we als CDA ook wel gekregen hebben zonder de coalitie op te breken.

In 2021 zijn er landelijke verkiezingen. Wanneer we de huidige lijn volhouden en samenwerking met extreemrechts niet uitsluiten, dan halveren we als partij. De vraag is nu wat de electorale gevolgen gaan zijn voor het CDA. De boeren van FDF die deze ommezwaai hebben veroorzaakt met hun mediacampagne stemden waarschijnlijk toch al VVD of FvD - geen CDA. En denk maar niet dat je deze boeren afsnoept van extreemrechts. Bij de Brabantse ledenraadpleging was 44 procent principieel tegen samenwerking met FvD. De vragen in die ledenraadpleging waren ook nog eens gestuurd geformuleerd, waardoor samenwerking bijna als een onvermijdelijkheid werd gepresenteerd.

Dat ik nog CDA-lid ben is meer uit loyaliteit met de lokale afdeling. Ik ben fractievoorzitter van de CDA afdeling Oisterwijk. Een leuke club mensen, dus die laat ik niet schieten. Maar voor mij is een morele ondergrens gepasseerd. Ik heb destijds een aantal jaren geen CDA gestemd vanwege de samenwerking met de PVV.'

Dave Ensberg Kleijkers, oud bestuurslid CDA Noord Brabant

'Ik heb mijzelf de afgelopen jaren veelvuldig uitgesproken over de koers van het CDA en de rechts-conservatieve richting die de partij is ingeslagen. We worden in onze landelijke profilering steeds meer een marginale rechts-conservatieve partij. Dat is zonde van onze christelijke waarden en zonde van ons politieke potentieel.

Ik geloof oprecht dat de CDA-leden die pleiten voor samenwerking met FvD Brabant het goed menen. Na het klappen van de oude coalitie moest het CDA hier op zoek naar andere middenpartijen om een nieuwe coalitie te vormen. Maar het willen behartigen van de belangen van onze boerenachterban heeft geleid tot een situa-

tie die helemaal uit de hand is gelopen. De prijs die we betalen is te hoog.

Door samen te werken met een partij als FvD zakt het CDA keihard door de morele ondergrens. De partij komt bijna om de week in het nieuws met racistische, fascistische of seksistische tweets van haar leider en andere partijleden.

Wat veel wordt gezegd, is dat FvD in Brabant anders is. Maar dat onderscheid is onzin. De Brabantse FvD-leden hebben nog nooit afstand genomen van Baudets uitspraken. De provinciale afdeling had in Brabant tijdens de verkiezingen niet eens een eigen programma en voerde nauwelijks campagne.

FOTO: DAVE ENSBERG-KLEIJKERS

'De Brabantse samenwerking gaat fungeren als springplank voor een landelijke samenwerking'

Als CDA hebben we een visie op rentmeesterschap. De intensieve veehouderij kent elementen die alleen al vanuit rentmeesterschap vragen om verduurzaming. Het college-akkoord dat er nu ligt, heeft wat betreft het verminderen van stikstof een hoger tempo en een strengere ambitie dan de landelijke streefdoelen. Als dit is waar we

voor tekenen, moet je jezelf de vraag stellen: was dit het waard, om hiervoor met de duivel in zee te gaan?

Ik voorspel dat we als CDA nog heel veel gedoe gaan krijgen met onze samenwerking met FvD. Je maakt deze partij en haar denkbeelden salonfähig voor de Kamerverkiezingen van 2021. De Brabantse samenwerking gaat fungeren als springplank voor een landelijke samenwerking. Tegen iedereen die van kleur, Jood of moslim is zeg je nu: het is geen probleem om in zee te gaan met een partij waar de leden schaamteloos racistische en antisemitische teksten appen.

Er is daarnaast geen sprake van strenge voorwaarden voor de provinciale samenwerking, zoals door het CDA Brabant wordt gesuggereerd. Ook het proces naar de ledenraadpleging was niet zuiver. Drie kritische Brabantse afdelingen hebben om een ledenvergadering gevraagd om de samenwerking te bespreken. Die kwam er - online, wegens corona - maar het bestuur heeft in deze sessie alleen ruimte geboden voor het verhaal waarom we als CDA tot de overweging zijn gekomen om samen te werken met FvD. Principiële tegenstanders van de samenwerking kregen geen ruimte om op de ALV te pleiten tegen de samenwerking.

Wat is voor mijzelf de absolute morele ondergrens, waaronder ik mijzelf niet meer kan verantwoorden voor mijn CDA-lidmaatschap? Het eerlijke antwoord is: ik weet het niet.

Er zijn veel CDA'ers geweest die de afgelopen jaren zijn opgestapt, vanwege de rechts-conservatieve koers en politieke uitspraken waarin 'nieuwe Nederlanders' impliciet als bedreiging werden neergezet. Als de huidige koers doorzet, wordt dit het einde van het CDA als brede volkspartij. We zijn geen namaak-VVD.

Zonde, want als je lokaal gaat kijken, zie je vaak een ander CDA - mensen die vrijwilliger zijn voor vluchtelingen, voor de voedselbank. Maar op landelijk niveau worden de laatste tien jaar vooral bureaus en adviseurs ingehuurd om te kijken wat 'de kiezer' wil horen - en de uitkomsten van die onderzoeken dienen dan als basis voor het politieke programma. Het resultaat: de slechtste verkiezingsuitslagen voor het CDA ooit.'

Anton Kamps, voormalig CDA fractievoorzitter Oosterhout

'Op 4 mei heb ik mijn CDA-lidmaatschap opgezegd. Ik voelde mij bij het CDA thuis vanwege de visie op de mens, op de samenleving en de zorg voor de schepping. En vanwege de lenigheid die past bij een brede middenpartij. Voor het werk in de gemeenteraad - en misschien geldt dat ook wel voor de provincie - heb je niet zo veel aan partij-ideologie.

Als je over riolering of de bestrijding van de eikenprocessierups overlegt, ben je vooral gebaat bij gezond verstand. Tachtig tot negentig procent van ons werk bestaat uit het oplossen van praktische problemen. Maar precies voor die overige tien of twintig procent ideologie of visie heb je gekozen voor een partij.

Die tien procent bepaalt je koers, zelfs in pietluttigheden. Als die partij die tien procent uit

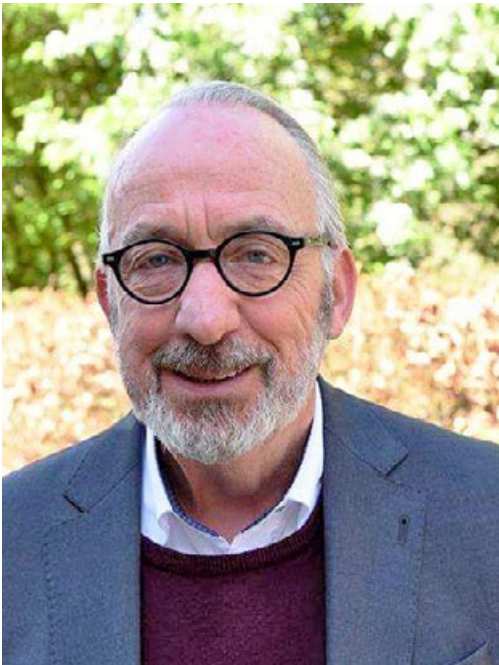

FOTO: ANTON KAMPS

‘Het CDA verkoopt zijn ziel’

het oog verliest, puur om pragmatische redenen, verraadt ze zichzelf. De samenwerking met Forum voor Democratie is in mijn ogen een verraad aan alles waar het CDA voor staat.

Het CDA verkoopt zijn ziel. Waarom zou het CDA gaan samenwerken met een partij die ten diepste tégen het CDA is, omdat het CDA onderdeel is van het zogenoemde partijkartel? Ik zal het maar niet hebben over hoe FvD denkt over Europa, het klimaatprobleem en de positie van de vrouw.

Ik behoud mijn zetel in de gemeenteraad. Want wat heeft mijn protest voor zin als ik de zetel teruggeef aan het CDA, een ander mijn plaats inneemt en ik thuis zit te simmen? Ik ben natuurlijk een grote zondaar, maar ik ben geen rover. Het zijn het CDA en het landelijk bestuur die weigeren moreel leiderschap te tonen. Daarom ben ik van mijn partij beroofd.’

Inge van Dijk, wethouder Gemert Helmond en voorzitter CDA Noord Brabant

‘Als voorzitter van het CDA Brabant heb ik met het landelijke bestuur gesproken over wat we moeten doen met ons morele kompas in het licht van de politieke verhoudingen in onze provincie. De CDA-uitgangspunten, die doen iets met ons CDA’ers. Dat is waarom we voor het CDA gekozen hebben. En iedereen binnen onze partij geeft hier op een eigen manier invulling aan.

Voor sommige leden is de C in onze naam heel belangrijk. Voor mij is dat algemeen fatsoen: normen en waarden, elkaar helpen, je best doen en mensen niet te snel veroordelen. Op een bepaald moment kunnen verschillende uitgangspunten gaan schuren, bijvoorbeeld als je gaat samenwerken met andere partijen die wat betreft uitgangspunten ver van onze partij afstaan.

Maar waar staan wij als CDA als het gaat om het uitsluiten van andere partijen? Is uitsluiten niet arrogant? We zijn als CDA niet meer de machtspartij die we ooit waren. We zijn een middenpartij met vleugels en veel verschillende meningen. Ook als het gaat om samenwerken met FvD. Sommige afdelingen zeiden: ‘FvD? Nu niet, nooit niet!’ Van andere afdelingen hoorden we weer: ‘Zorg alsjeblieft dat links aan de kant wordt gezet.’

Een geluid dat we van veel afdelingen hoorde was: ‘Alleen in een coalitie stappen onder bepaalde voorwaarden.’ We hebben daarom met alle partijen van de coalitie ‘principes van samenwerking’ afgesproken. Zoals: ‘We discrimineren niet’ en ‘We horen bij Europa’. Dan kun je de rode kaart trekken wanneer een van de partijen deze afspraken schendt. Ik vind dat heel spannend. Maar we zien hier dat meneer De Bie (de fractievoorzitter van FvD Brabant, red.) van FvD heel anders communiceert dan Baudet en dat het met hem uitstekend samenwerken is.

Wat ik als voorzitter jammer vond en vind is dat er tussen CDA-leden in het begin vooral veel werd gediscussieerd via de krant en niet met elkaar. De afgelopen maanden, direct nadat bekend werd dat VVD door wilde praten met FvD en CDA, zijn wij alle afdelingen gaan bellen, om te inventariseren hoe men dacht over zo’n samenwerking. Eigenlijk hadden we ook nog regio-bijeenkomsten gepland om dit punt *face-to-face* te bespreken. Maar toen kwam de coronacrisis. Dus toen moesten we andere manieren bedenken.

Op een gegeven moment lag er een verzoek voor een ledenvergadering over deze samenwerking vanuit drie afdelingen die fel tegen waren. Dat werd een digitale presentatie met daarin ook een ledenraadpleging verwerkt. Deze ledenraadpleging ging over onder andere de principiële vraag: wel of niet samenwerken met FvD? De drie afdelingen wilden een principiële raadpleging zonder debat over de inhoud.

Het verhaal dat is gepresenteerd tijdens de online ledenvergadering was een feitenrelas: wat is er gebeurd? Waarom is de vorige coalitie geklapt? Waarom staan we nu voor deze keuze? We hebben alles zo transparant mogelijk gemaakt. We hebben niets proberen te verdoezelen.

Zelf heb ik de ledenraadpleging heel bewust niet ingevuld. Ik dacht: ‘Stel dat mijn stemming

uitlekt, dan gaat het daar weer over in plaats over wat de leden willen.’ Zelf stond ik niet te springen om een coalitie met FvD. Ik sta daar heel kritisch in. Maar ik snap de keuze van de fractie, aangezien er een inhoudelijk goed akkoord ligt met een aantal goede CDA-gedeputeerden.

Bovendien heeft de fractie het mandaat, niet het bestuur. Wij hebben een faciliterende en adviseerende rol. Wel vinden wij het zo’n belangrijke discussie dat we de komende maanden nog een keer alle CDA-afdelingen afgaan om te praten over de huidige situatie en de toekomst. Nu gaat

FOTO: INGE VAN DIJK

‘We zien hier dat meneer De Bie van FvD heel anders communiceert dan Baudet en dat het met hem uitstekend samenwerken is’

het over samenwerken met FvD, maar wie weet welke partijen komende jaren opstaan waarover eenzelfde soort discussie voorstelbaar is.’ ●

Hoe Turkije de godsdienstvrijheid

Officieel is in Turkije de godsdienstvrijheid grondwettelijk beschermd. Toch zijn deskundigen en activisten bezorgd. 'Ook in Turkije komt christenvervolgung voor.'

● EWOUT KLEI

Onlangs besloot de Amerikaanse overheidscommissie voor Internationale Godsdienstvrijheid om Turkije op een speciale observatielijst te zetten. Turkije staat nu, als enige NAVO-lidstaat en samen met landen als Afghanistan, Cuba, Egypte en Irak, op de 'minder erge' speciale observatielijst. Op de 'erge' lijst staan gevallen als China, Noord-Korea, Iran en Saoedi-Arabië.

De Kanttekening sprak met deskundigen en activisten over de godsdienstvrijheid in Turkije. Hoe

vrij zijn christenen, joden, alevieten, atheïsten en andere minderheden? Wat gaat er goed, wat niet?

De feiten en de cijfers

Officieel is Turkije een seculiere staat en beschermt de grondwet de vrijheid van godsdienst. Artikel 24 garandeert de vrijheid van geweten, religie en overtuiging. De vrije uitoefening van religie wordt ietwat beperkt door artikel 14 van de grondwet, waarin staat dat religieuze activiteiten de integriteit en het seculiere karakter van de Turkse staat niet in gevaar mogen brengen. Verder is de preambule van de grondwet in 2001 gewijzigd, zodat

'activiteiten die in strijd zijn met (...) de historische en morele waarden van Turks-zijn' geen bescherming meer verdienen.

Turkije telt meer dan 83 miljoen inwoners, waarvan 98 procent moslim zegt te zijn. De overgrote meerderheid van de moslims is soenniet. Hoewel Turkije een seculiere staat zegt te zijn, promoot het de soennitische islam via het presidium voor Godsdienstzaken: Diyanet.

Onder het bewind van de links-seculiere CHP was Diyanet nog een middel om de politieke islam de kop in te drukken. Maar onder Recep Tayyip Erdogan en zijn AKP is Diyanet een streng-religieus

bolwerk geworden dat Turkije conservatiever wil maken. Zo veroordeelde de hoogste imam van Diyanet onlangs homoseksualiteit in scherpe bewoordingen. Ook bestempelde hij traditionele Turkse volksdansen, waarbij mannen en vrouwen samen dansen, als onislamitisch.

De grootste groep niet-soennitische moslims bestaat uit alevieten. Zij maken zo'n 16 procent van de bevolking uit, 12 miljoen mensen. De alevieten worden niet als minderheid erkend, net als protestantse en katholieke christenen. Turkije erkent als religieuze minderheid alleen joden, Grieks-orthodoxe christenen

schendt, in binnen- én buitenland

EDOĞAN BIJ DE SYRISCH-ORTHODOXE KERK IN ISTANBUL, DIE NU WORDT GEBOUWD (FOTO: YOUTUBE)

Discriminatie

Dat Turkije ondanks zijn grondwet in de praktijk de godsdienstvrijheid schendt blijkt uit discriminatie van niet-moslims en alevieten in het onderwijs. 'Op school komt religieuze discriminatie veelvuldig voor', zegt Rob Duncan. Hij is regionaal manager bij Middle East Concern, een christelijke NGO die opkomt voor religieuze vrijheden in het Midden-Oosten.

In principe hoeven niet-islamitische leerlingen niet verplicht islamitische lessen te volgen, maar soms 'vergeten' docenten dit, weet Duncan dankzij zijn netwerk. Ook kunnen, zo vertelt hij, niet-islamitische leerlingen worden gestraft als ze minder lessen volgen dan hun islamitische medestudenten.

Tijdens islamitische lessen wordt de soennitische islam gepromoot. Met niet-soennitische moslims zoals alevieten wordt geen rekening gehouden. Dat komt ook omdat de Turkse overheid het alevitisme niet erkent, alleen de soennitische islam. Volgens Duncan worden christelijke leerlingen die islamitische lessen niet volgen vaak gepest door hun medeleerlingen en docenten.

Aan christelijke vluchtelingen - met name Chaldeeërs uit Irak - die asiel hebben gekregen in enkele van de kleinere provincies in Turkije, wordt de vrijstelling van religieuze klassen geweigerd, vertelt Duncan. 'Het is moeilijk te achterhalen of dit opzettelijk is, een poging om de christelijke kinderen te islamiseren of een gevolg van is onwetendheid op scholen, aangezien ze dergelijke problemen nog nooit eerder zijn tegengekomen.'

De Koerdisch-Nederlandse 'vrijdenker' Bora Celik groeide op in Turkije in een alevitisch gezin. Hij heeft van discriminatie op school weinig meegekregen. 'Natuurlijk moesten we verplicht godsdienstonderwijs volgen en kregen we het soennitische verhaal voorgeschoteld, maar in mijn tijd bestonden alevieten officieel niet. En Koerden ook niet. Ik ben dus helemaal niet gepest, ofzo.'

'Op school komt religieuze discriminatie veelvuldig voor'

Volgens Celik is de discriminatie van alevieten tegenwoordig ook minder erg dan vroeger. Hij denkt dat dit te maken heeft met het conflict tussen de Turkse staat en de Koerdische separatistenstrijders van de PKK. 'De overheid wil de Koerdische alevieten niet al te erg tegen zich in het harnas jagen. Veertig jaar geleden werden cemevi's (alevitisches gebedshuizen, red.) nog gesloten door de overheid, maar nu gebeurt dat niet meer. *Cemevi's* zijn officieel illegaal, maar worden gedoogd.'

Pas toen hij een baan kreeg in Bursa, in het westen van het land, kreeg Celik met discriminatie te maken. 'Ik verloor mijn werk binnen een week. Mijn baas was aanvankelijk heel enthousiast over mij, maar toen hij mij vrijdag vroeg waarom ik niet meeding naar het vrijdaggebed antwoordde ik: 'Ik heb geen problemen met Allah.'

Celiks baas kwam er al snel achter dat hij uit Dersim kwam, waar veel alevitische Koerden wonen, en dat hij eigenlijk ook niet meer geloofde. 'Ik werd op staande voet ontslagen, maar officieel niet omdat ik geen soennitisch moslim was. Ik zou niet bij het bedrijf passen.'

Niet veel later wilde Celik graag officieel van religie veranderen. 'Het Turkse paspoort vermeldt je religie, in mijn geval dat ik moslim was, maar dat wilde ik graag verwijderd zien. Het kostte ongelooflijk veel bureaucratische moeite om dat voor elkaar te krijgen. Maar ik heb begrepen dat het tegenwoordig makkelijker is.'

Vervolging

Sinds 2000 brengt de Amerikaanse Commissie voor Internationale Godsdienstvrijheid (USCIRF) een jaarlijks rapport uit over de godsdienstvrijheid in de wereld. In 2009 kwam Turkije voor het eerst op de speciale observatielijst te staan. Het land moest nauwlettend in de gaten worden gehouden, stelde de commissie, 'vanwege de aard en omvang van schendingen van de vrijheid van godsdienst'.

Drie jaar later, in 2012, kwam Turkije zelfs op de lijst 'landen van bijzondere zorg' te staan, waarop ook beruchte mensenrechtenschenders als Noord-Korea, Pakistan en Saoedi-Arabië staan. In 2014 keerde Turkije weer terug op de 'minder erge' speciale observatielijst. Op die lijst staat Turkije nog steeds.

In 2016 gingen er stemmen op Turkije weer te degraderen tot de lijst 'landen van bijzondere zorg'. Dat kwam door de arrestatie van de Amerikaanse pastor Andrew Brunson (foto volgende pagina), die al jaren in Turkije woonde en werkte. Erdogan wilde Brunson graag ruilen voor de in Amerika woonachtige Fethullah Gülen, die volgens de Turkse president het brein is achter de mislukte staatsgreep van 15 juli 2016. De Amerikanen voelden daar niets voor en zetten druk op Erdogan om Brunson vrij te laten, wat in 2018 gebeurde.

De zaak-Brunson had grote gevolgen voor de positie van protestantse christenen in Turkije, zegt Klaas Muurling van de christelijke

en Armeens-orthodoxe christenen.

Het percentage christenen in Turkije daalde van 20-25 procent in 1914 en 3-5,5 procent in 1927 naar nog geen half procent vandaag te dag. Dit betekent dat er tussen de 200.000 en 300.000 christenen in het land leven. De joodse gemeenschap in Turkije telt maximaal 20.000 zielen.

Een groeiende groep Turken is atheïstisch, hoewel dit nogal gevoelig ligt en lang niet alle atheïsten dit openlijk zijn. Van 2014 tot 2018 kende Turkije een atheïstische vereniging, maar die heeft zichzelf opgeheven na aanvallen door regeringsgezinde media.

PASTOR ANDREW BRUNSON (BEELD: YOUTUBE)

NGO Open Doors. Sindsdien ervaren Turkse protestantse kerken meer agressie, vertelt hij. 'Kerkleiders spraken over een 'klimaat van onveiligheid' voor hun kerken en kerkleden.' Ook hebben volgens Muurling minstens 23 protestantse gezinnen Turkije moeten verlaten.

De situatie van christenen in Turkije is volgens Muurling de afgelopen jaren verslechterd. 'Turkse christenen hebben het makkelijker dan hun broeders en zusters in streng-islamitische landen als Saoedi-Arabië en Pakistan, maar ook in Turkije komt christenvervolgung voor', zegt hij. 'Vier jaar geleden stond Turkije op nummer 45 van onze 'Ranglijst Christenvervolgung', maar het land is nu gestegen naar plek nummer 36.'

Muurling maakt zich vooral sterk voor zogenaemde 'verborgen christenen': moslims die zich tot het christendom hebben bekeerd, maar hun nieuwe geloof niet openlijk durven uit te dragen. Hij schat dat er in Turkije enkele duizenden van deze christenen zijn. Armeense, Griekse en Syrische christenen hebben het, als erkende minderheden, makkelijker dan deze verborgen christenen, zegt hij.

Wel zijn Armeense kerken soms het doelwit van vandalisme. Vorig jaar februari werd een kerk in Istan-

bul beklad met haatgraffiti, in april wilden vandalen de deur van een andere Armeense kerk in de stad in brand steken en werd er van weer een andere Armeense kerk een kruis gesloopt. Vorige maand bracht het Turkse tijdschrift *Gercek Hayat* een 176 pagina's tellende special uit waarin Armeniërs en andere christenen in Turkije worden beschuldigd van terroristische activiteiten, waaronder deelname aan de mislukte staatsgreep van 2016.

Christenen zijn in Turkije soms ook onderhevig aan bedreigingen en van fysiek geweld, vertelt Muurling. 'De Zuid-Koreaanse evangelist Jinwook Kim (foto rechterpagina) werd in november in de zuidoostelijke stad Diyarbakir op straat vermoord.' De voorlaatste keer dat evangelisten slachtoffer waren van moord was in 2007. Toen werden drie christenen, een Duitser en twee Turkse ex-moslims, vermoord in de stad Malatya in het midden van Turkije.

Confiscatie

In vergelijking met een land als Pakistan komen bedreigingen en moord van niet-moslims in Turkije relatief weinig voor. Belangrijker is het conflict over het beheer van religieuze gebouwen.

Turkse moskeeën vallen onder

'Pro Turkse milities terroriseren niet alleen de Koerden, maar ook de Syrisch orthodoxe christenen en Jezidi's in Syrië'

het staatsapparaat Diyanet, kerken en andere gebedshuizen onder particuliere stichtingen. In Turkije hoeven christenen en joden geen speciale toestemming aan de over-

heid te vragen om hun gebouw te repareren, wat in veel Arabische landen een stuk lastiger is. Niettemin wordt het christenen en joden op andere manieren wel moeilijk

DE ZUID-KOREANSE EVANGELIST JINWOOK KIM, DIE AFGELOPEN NOVEMBER WERD VERMOORD (BEELD: YOUTUBE)

gemaakt, legt Rob Duncan van Middle East Concern uit.

Als kerkelijke gebouwen te erg zijn verwaarloosd, worden ze aan de staat overgedragen. Dit overdragen gebeurt ook als de stichting te weinig leden heeft om volgens de regels van de Turkse wet te functioneren. Duncan: 'De kerk zal dan typisch worden omgedoopt in een museum, bibliotheek of cultureel centrum, ondanks het feit dat de christelijke gemeenschap erom heeft gevraagd om het voor kerkdiensten te gebruiken.'

Volgens het USCIRF-rapport voorkomt Turkije bovendien de verkiezing van nieuwe bestuursleden van niet-islamitische religieuze stichtingen, met als mogelijk gevolg dat de Turkse staat in de toekomst

meer kerkgebouwen kan confisqueren. Toch staat deze toekomst niet vast. In het zuidoostelijke Mardin heeft de overheid in 2017 Syrisch-orthodoxe kerkelijke bezittingen geconfisqueerd, maar draaide dit besluit een jaar later terug - mede vanwege internationale druk.

In augustus 2019 woonde Erdogan de funderingsceremonie bij voor een Syrisch-orthodoxe kerk in Istanbul (foto vooraan dit artikel). Dit is de eerste nieuw gebouwde kerk in de geschiedenis van de Turkse Republiek. Tegelijkertijd heeft Erdogan er vorig jaar meerdere malen voor gepleit om van de Hagia Sophia - ooit een kerk, daarna een moskee, nu een museum - weer een moskee te maken.

In november 2019 vaardigde een Turkse hogere rechtbank ook een beslissing uit waarbij het Chora Museum, een voormalige Grieks-orthodoxe kerk in Istanbul, weer kon worden omgevormd tot een moskee. Dit schept mogelijk het juridische precedent om de Hagia Sophia ook weer in een moskee om te dopen.

Syrië

Turkije schendt de godsdienstvrijheid ook in het buitenland. Het land is ook om die reden door USCIRF-weer op de speciale observatielijst gezet, zegt Midden-Oostenexpert Petrus Oud*. 'USCIRF wil een politiek signaal afgeven aan Erdogan, die in Syrië jihadisten ondersteunt', zegt hij.

Een gedeelte van Noordoost-Syrië wordt nu bezet door pro-Turkse, jihadistische milities, deels voormalige IS-strijders. 'Zij terroriseren niet alleen de Koerden, maar ook de Syrisch-orthodoxe christenen en Jezidi's in het gebied', vertelt Oud.

Het USCIRF-rapport beveelt de Amerikaanse regering aan om 'aanzienlijke druk' op Turkije uit te oefenen en het land een tijdschema te geven voor een terugtrekking uit Syrië. Tevens zou de Amerikaanse regering moeten voorkomen dat het Turkse leger en de pro-Turkse milities hun controlegebied in het noordoosten van Syrië uitbreiden. Ook benadrukt het rapport het volgende: Turkije zou in dat gebied ook geen etnische en religieuze zuivering mogen uitvoeren, of op een andere manier de rechten van kwetsbare religieuze en etnische minderheden schenden. •

**Gefingeerd. Naam bij de redactie bekend.*

DE HAGIA SOPHIA IN ISTANBUL (BEELD: YOUTUBE)

In Gaza tikt de corona-tijdbom

Terwijl de Palestijnen in Gaza met humor op sociale media reageren op de coronacrisis, proberen de autoriteiten koste wat het kost een rampscenario te voorkomen. Israël heeft het gebied bezet en controle over de grens, maar laat weinig van zich horen.

PRIKKELDRAAD OP DE GRENS TUSSEN GAZA EN ISRAËL (FOTO: YOUTUBE)

● KAJA BOUMAN

De Gazastrip staat bekend als de grootste openluchtgevangenis ter wereld. Met twee miljoen mensen op een gebied ongeveer twee keer zo groot als Texel is het ook nog eens het meest dichtbevolkte stukje land in de wereld. Terwijl de rest van de wereld worstelt met de gezondheidscrisis naar aanleiding van COVID-19 zit Gaza - met slechts zeventien gemelde coronagevallen - ook in lockdown. Het verschil is dat de Gazastrip ook voor de uitbraak van het coronavirus al in een lockdown zat, door de blokkade die meer dan tien jaar geleden door Israël werd opgelegd.

Voor de uitbraak van het coronavirus ging chirurg Mohamed Reyad Hajjaj iedere dag naar zijn werk bij het Al-Shifa ziekenhuis in Gazastad. In april zag hij het dagelijks leven langzaam veranderen. De scholen en moskeeën gingen dicht en de restaurants in Gaza waren tot voor kort gesloten. Iedereen die binnenkomt moet voor 21 dagen in quarantaine en het beperken van sociale contacten wordt door de autoriteiten streng geadviseerd.

Op zijn werk is er voor Hajjaj weinig veranderd. Hij heeft er nog geen coronapatiënt gezien, die zijn er per slot van rekening ook nauwelijks. Ondanks het lage aantal besmettingen lijken de autoriteiten

in het Palestijnse gebied de risico's serieus te nemen. Voor de inwoners ligt dat volgens de chirurg anders: 'De mensen hier zijn zo ongeïnteresseerd dat het dom is. Ze lezen verhalen en zien video's van over de hele wereld over het virus, en toch doen ze alsof ze niet weten dat het levensgevaarlijk is.'

Net als de chirurg houdt mensenrechtenactivist Mohamed Abu Sitta daarom zijn hart vast. 'De Gazanen zijn roekeloos. Ze hebben zoveel crises en oorlogen meegemaakt, dat zij zich nergens meer druk om maken - zelfs niet om de dood.'

Slechte gezondheidszorg

Een grotere uitbraak met meerdere besmettingen zou volgens de activist een ramp zijn. 'Er zijn niet genoeg ziekenhuizen. De ziekenhuizen die er zijn kunnen zich niet goed voorbereiden op een uitbraak, omdat er onvoldoende intensive care-bedden en beademingsapparaten zijn.'

Volgens Dana Moss van actiegroep Physicians for Human Rights Israel (PHRI) zaten de mensen in Gaza ook voor de coronavirusuitbraak in een barre situatie. 'Er zijn weinig sanitaire voorzieningen. Dokters en verpleegkundigen kunnen niet buiten Gaza studeren. Hierdoor blijft de gezondheidszorg op een lager niveau dan bijvoorbeeld in Israël.'

De Gazastrip kent op dit

moment 87 intensive care-bedden met beademingsapparatuur. Matthias Schmale, uitvoerend directeur van de VN in Gaza, waarschuwde in april al dat als slechts tweeduizend van Gaza's twee miljoen inwoners ernstig ziek zouden worden van het coronavirus, het zorgsysteem volledig zou overstromen.

'Als wanhopige mensen nergens naartoe kunnen tijdens een uitbraak, of als zij ziek zijn, wetende dat medische hulp aan de Israëlische kant beschikbaar is, dan zullen ze proberen door het grenshek heen te dringen,' zegt Schmale tegen *EUobserver*.

PHRI bracht in zes weken 100.000 shekel (ongeveer 26.000 euro) aan medische apparatuur naar de Gazastrip. Volgens Moss is dat lang niet genoeg.

'Gaza heeft meer handgel, gezichtsmaskers en andere persoonlijke bescherming nodig. Maar er is meer aan de hand dan alleen de gevaren van het coronavirus. Gaza is al dertien jaar volledig afgezonderd van de rest van de wereld. Veel patiënten gaan normaal gesproken naar ziekenhuizen in Oost-Jeruzalem of Israël, maar zij krijgen nu geen vergunning van Israël om Gaza te verlaten. Wat gebeurt er bijvoorbeeld met kankerpatiënten die nu niet geholpen kunnen worden?'

Moss vindt dat Israël het beleid ten aanzien van Gaza fundamenteel veranderen moet. 'Deze crisis legt veel onderliggende problemen bloot,

zoals de slechte sanitaire voorzieningen en de slechte gezondheidszorg, als gevolg van de blokkade. Als bezetter heeft Israël de verantwoordelijkheid om de rechten van de mensen in Gaza te respecteren, gezondheid is daar onderdeel van.'

Physicians for Human Rights Israel bood vorige maand een petitie aan bij de Hoge Raad van Israël, waarin de actiegroep Israël vraagt de Gazastrip en de Westelijke Jordaanoever te helpen bij het bestrijden van Covid-19. Ook moet Israël met een plan komen hoe deze hulp eruit zou moeten zien. 'Het is geen politieke kwestie meer, maar een kwestie van gezondheid. Israël zou meer van zijn kennis en protocollen moeten delen, naast het beschikbaar stellen van benodigdheden als alcoholgel', aldus Moss.

Van de eerste honderdduizend testkits die Israël bemachtigde, gingen er slechts tweehonderd naar Gaza en vierhonderd naar de Westelijke Jordaanoever.

Toch hoopt Moss dat met hulp van de Hoge Raad en druk vanuit de internationale gemeenschap Israël zal besluiten Gaza uitvoeriger te steunen. 'Dat de Hoge Raad onze petitie in behandeling heeft genomen, is al een goed teken.'

Coronahumor

Het coronavirus in Gaza lijkt voorsnóg onder controle. En terwijl het virus in de rest van de wereld grote paniek veroorzaakt, vallen de Palestijnen terug op humor.

'Nu het coronavirus grensoverschrijdend is, lijkt het erop dat het belegerde Gaza de veiligste plek ter wereld zal zijn', grapt de Palestijnse HR-consultant Taysir Balbisi uit Gaza op Twitter.

'We zijn niet gestorven aan vier oorlogen, chemische aanvallen, giftige gassen die de helft van onze jeugd bij de grens met Israël heeft ingeademd, bommen of fosfor. Denk je dat we zouden sterven aan corona? Rustig aan, mensen', schrijft activiste Nadia AbuShaban op Facebook.

Ook de eerdergenoemde activist Abu Sitta ziet ironie in de huidige situatie: 'De blokkade en de isolatie waar wij in Gaza onder lijden, heeft ons eigenlijk beschermd tegen het virus.' ●

ergosana

Medisch Adviesbureau

Drs. İsmail Sevinç

Arts arbeid en gezondheid/verzekeringsarts

www.ergosana.nl - i.sevinc@ergosana.nl - 0624706882

**Rijbewijskeuring
B,C,D, (E) groot
rijbewijs**

**Medische Keuring
Levensverzekering**

**Verzuim &
Re-integratie**

**Vaccinatiezorg
particulier /
Bedrijven**

RIJBEWIJSKEURING OOK OP ZATERDAG

Niet vergeten: een glimpje hoop voor

Turkije is de grootste gevangenis voor journalisten', schreef Amnesty International vorig jaar in een rapport. *De Kanttekening* portretteerde tien van hen. Ook spraken wij met Abdullah Bozkurt (Stockholm Center For Freedom) en Emma Sinclair-Webb (Human Rights Watch) over hun inzet voor journalisten in Turkse gevangenissen.

● EWOUT KLEI

Het gaat om 161 journalisten in totaal: 88 veroordeelde journalisten en om 73 journalisten waartegen nog een rechtszaak loopt, zeggen cijfers van het Stockholm Center For Freedom. Meer dan een jaar in de gevangenis doorbrengen voordat het proces aanvangt is de nieuwe norm. Lange gevangenisstraffen komen vaak voor, in sommige gevallen zelfs verzwaaard levenslang. Een mogelijkheid op gratie is er niet.

Journalisten die over politiek gevoelige zaken berichten worden als een gevaar voor de nationale eenheid gezien, of als propagandisten voor terroristen. Turkije komt er dan ook bekaaid af op de ranglijst van de internationale perswaakhond Reporters Without Borders: plek 154 van de 180.

We bepreken dit gebrek aan persvrijheid met de Turkse onderzoeksjournalist Abdullah Bozkurt. Hij woont sinds 2016 in ballingschap in Zweden en is een van de oprichters van het Stockholm Center For Freedom, een NGO die mensenrechten en democratie in Turkije beoogt.

Bozkurt: 'In tegenstelling tot Reporters Without Borders en PEN (twee internationale perswaakhonden, red.) richten wij ons uitsluitend op Turkije. Daarom is onze lijst van journalisten in Turkse gevangenissen ook completer dan die van hun. We focussen ons alleen hierop, hebben meer tijd.'

Naast de 161 opgesloten journalisten worden nog eens 167 journalisten door de Turkse autoriteiten gezocht, aldus het Stockholm Center For Freedom. Deze mensen

leven nu in ballingschap of zitten ondergedoken in Turkije.

Bozkurt: 'Deze mensen willen wij ook niet vergeten. Veel journalisten worden in het buitenland bedreigd of lastiggevalen. Sommige journalisten kiezen er daarom voor om onder een pseudoniem te publiceren. Andere journalisten in ballingschap kunnen hun oude werk niet meer oppakken en moeten van nood iets anders doen, denk aan Abdülhamit Bilici van (het inmiddels opgeheven, red.) *Zaman* die nu taxichauffeur is. Maar gelukkig hebben zij nog wel hun vrijheid.'

Vanwege de coronapandemie besloot Turkije zo'n 90.000 niet-politieke gevangenen vrij te laten of onder huisarrest te plaatsen, zodat ze niet met het virus besmet worden. Het plan geldt uitdrukkelijk niet voor de tienduizenden politieke gevangenen in de gevangenissen, waaronder ook journalisten.

Ook Emma Sinclair-Webb, onderzoeker bij Human Rights Watch, maakt zich hard voor het lot van journalisten, cameramensen en grafisch vormgevers die in de Turkse gevangenis zitten. 'Er zijn nauwelijks nog onafhankelijke media in Turkije. Journalisten die kritiek op de regering hebben of het de regering moeilijk maken door over bepaalde gevoelige onderwerpen te schrijven, worden keihard aangepakt en belanden dikwijls achter de tralies. Ook haalt de overheid veel kritische content op sociale media offline.'

Toch heeft Turkije nog steeds een sterke publieke ruimte, vertelt ze. 'Het is heel moeilijk om iedereen tot zwijgen te brengen. Er is nog steeds kritische onlinejournalistiek. Maar een goede onderzoeksjournalistiek, *follow-the-money*-verhalen of

bijvoorbeeld verhalen over de militaire betrokkenheid van Turkije bij de burgeroorlog in Syrië en de oorlog in Libië, dat is nu bijna onmogelijk geworden.'

In andere landen waar de persvrijheid onder druk staat worden journalisten vermoord of aangevalen door bendes, zoals bijvoorbeeld in Pakistan. Maar volgens Sinclair-Webb wil Turkije 'beschaafd' overkomen. 'Het is heel legalistisch. Journalisten worden aangeklaagd, er komt een proces en ze worden vervolgens veroordeeld. Wel is er

tevergeefs.

'We doen veel onderzoek en kunnen zo de structurele mensenrechtenschendingen in Turkije goed in kaart brengen. Ook kunnen we, dankzij de samenwerking met lokale organisaties, aandacht vragen voor mensenrechtenschendingen die nu gemakkelijk over het hoofd worden gezien. Er verdwijnen nu soms mensen in Turkije, die in het geheim worden gemarteld. Wij rapporteren deze verhalen aan de buitenwereld.'

Volgens Bozkurt zijn er nog twee redenen waarom het zich inzet-

**'Je geeft ze op deze manier hoop.
En je eert hun werk'**

een *overuse* van terrorismebeschuldigingen en is de Turkse rechtspraak gepolitiseerd.'

Human Rights Watch werkt in Turkije samen met andere NGO's, waaronder Amnesty International, Reporters Without Borders en PEN. 'We zijn één van de vele stemmen', zegt Sinclair-Webb. 'We werken daarnaast samen met lokale mensenrechtenorganisaties en kunnen hun stemmen versterken.'

De oproepen om journalisten en andere politieke gevangenen vrij te laten zijn tot nu toe aan dovenman-soren gericht. Toch is het werk van HRW volgens Sinclair-Webb niet

ten voor Turkse journalisten zin heeft: 'Je geeft ze op deze manier hoop. En je eert hun werk.' Hij vindt het belangrijk dat journalisten in Turkse gevangenissen niet worden vergeten.

'Je kunt ze brieven sturen. Natuurlijk worden die brieven eerst door de autoriteiten gelezen en kunnen ze worden gecensureerd, maar de brieven worden vaak wel bezorgd. En dat is belangrijk. Dat we deze mensen in de gevangenis een glimpje hoop geven. Dat ze weten dat ze niet zijn vergeten, dat ze worden gewaardeerd, en ook geëerd voor hun moed.' ●

journalisten in Turkse gevangenissen

ABDÜLKADIR TURAY (FOTO: FACEBOOK)

Abdülkadir Turay

Turay is een verslaggever van het pro-Koerdische persbureau *Dicle*, dat na de mislukte staatsgreep van 15 juli 2016 per nooddecreet werd gesloten. Hij werd in september 2018 veroordeeld tot negen jaar gevangenisstraf vanwege terrorisme-gerelateerde beschuldigingen. Sinds mei 2016, dus voor de coup, zit Turay al gevangen.

AHMET MEMIS (FOTO: TWITTER)

Ahmet Memis

Journalist Ahmet Memis werkte voor de nieuwswebsite *Haberdar*. Hij werd in maart 2018 tot zeven jaar en zes maanden gevangenisstraf veroordeeld, vanwege 'lidmaatschap van een terroristische organisatie'. Memis gaf zichzelf op 24 juli 2016 aan bij de politie, toen hij hoorde dat er een arrestatiebevel tegen hem was uitgevaardigd.

AYSENU PARILDAK (FOTO: YOUTUBE)

Aysenur Parildak

De 27-jarige Parildak is rechtbankverslaggever en rechtenstudent aan de Universiteit van Ankara. Ze werd in augustus 2016 gearresteerd en veroordeeld tot zeven jaar en zes maanden gevangenisstraf. Dit gebeurde wegens 'lidmaatschap van een terroristische organisatie' vanwege haar reportages en berichten op sociale media.

GÖKCE FIRAT CULHAOĞLU (FOTO: YOUTUBE)

Gökçe Firat Culhaoglu

Culhaoglu (47) was journalist en hoofdcolumnist van het tijdschrift *Türk Solu* (*Turks Links*). Hij werd op 3 september 2016 gearresteerd wegens 'lidmaatschap van een terroristische organisatie'. In maart 2018 werd hij veroordeeld tot zes jaar en drie maanden gevangenisstraf.

NEDİM TÜRFENT (FOTO: TWITTER)

Nedim Türfent

Deze dertigjarige verslaggever van het pro-Koerdische nieuwsagentschap *Dicle* werd in december 2017 veroordeeld tot acht jaar en negen maanden gevangenisstraf vanwege 'lidmaatschap van een terroristische organisatie'. Türfents veroordeling was voornamelijk gebaseerd op getuigenverklaringen. Hij zit sinds mei 2016 achter de tralies.

AHMET ALTAN (FOTO: YOUTUBE)

Ahmet Altan

Journalist en schrijver Ahmet Altan (70) werd in september 2016 voor het eerst opgepakt. Hij werd ervan beschuldigd 'subliminale boodschappen' te hebben verzonden, die de putschisten zouden hebben aangemoedigd hun coup van 15 juli 2016 te plegen. In november 2019 werd Altan tot tien jaar en zes maanden gevangenisstraf veroordeeld, omdat hij in zijn publicaties 'hulp aan een terroristische groepering' zou bieden. Over zijn verblijf in de gevangenis schreef Altan het boek *Ik zal de wereld nooit meer zien*.

ALI AHMET BÖKEN (FOTO: YOUTUBE)

Ali Ahmet Böken

Böken was manager van het Turkse TRT-nieuwskanaal. Hij werd op 3 april 2018 veroordeeld tot negen jaar en negen maanden gevangenisstraf vanwege 'lidmaatschap van een gewapende terroristische organisatie' en zit al sinds augustus 2016 achter de tralies. Böke verklaarde tegenover de rechter: 'Ik heb niets anders gedaan dan journalistiek. (...) Ik heb niets anders gedaan dan mijn land dienen. Ik wil mijn vrij spraak.'

FEVZİ YAZICI (FOTO: YOUTUBE)

Fevzi Yazici

Grafisch vormgever Yazici werd op 5 augustus 2016 gearresteerd. Hij stond terecht voor zijn dienstbetrekking bij de krant *Zaman*, die in maart 2016 door de Turkse overheid was overgenomen en na de mislukte staatsgreep van 15 juli 2016 door een noodbesluit werd gesloten. Op 16 februari 2018 werd Yazici veroordeeld tot levenslang zonder voorwaardelijke vrijlating, wegens 'pogingen om door middel van geweld en geweld de grondwettelijke orde te verstoren en te vervangen'.

HÜLYA KILINC (FOTO: TWITTER)

Hülya Kilinc

Kilinc, die werkt voor *OdaTV*, werd in maart gearresteerd op basis van een nieuwsbericht over een in Libië omgekomen officier van de Turkse veiligheidsdienst MIT. Ze zit in voorlopige hechtenis en kan daarom niet profiteren van de wet inzake vervroegde vrijlating.

MUSTAFA ÜNAL (FOTO: YOUTUBE)

Mustafa Ünal

De 53-jarige Ünal werkte als correspondent in Ankara voor de aan de Gülenbeweging gelieerde krant *Zaman*. Hij werd op 27 juli 2016, nog geen twee weken na de mislukte coup van 15 juli, gearresteerd. Hij werd in juli 2018 tot tien jaar en zes maanden gevangenisstraf veroordeeld, vanwege 'lidmaatschap van een terroristische organisatie'. De Gülenbeweging wordt door de Turkse autoriteiten verantwoordelijk gehouden voor de mislukte staatsgreep.

Wereld.

Hoe El Salvador een president van pro-Israël is

Nayib Bukele won vorig jaar de presidentsverkiezingen in El Salvador. Al jaren probeert hij een betere diplomatieke relatie met Israël op te bouwen. Zijn Palestijnse achtergrond staat hem daarbij geenszins in de weg. Ook de coronacrisis grijpt hij aan voor een betere band met Israël.

● KAJA BOUMAN

De president van El Salvador is 38 jaar jong. Zijn grootouders waren Palestijnse christenen, zijn vader bekeerde zich later tot de islam en is nu imam. Zelf is Bukele naar eigen zeggen niet erg religieus, al gelooft hij in Jezus. Zijn jonge, energieke houding maakte hem geliefd onder veel Salvadoranen. En net als andere millennials is hij regelmatig op Instagram te vinden. Daar plaatst hij foto's van zijn prachtige vrouw, zijn nog geen jaar oude dochter en selfies: niet in pak maar in vrijetijdskleding, met een hip sportjasje en zijn baseballcap achterstevoren op zijn hoofd. Slechts af en toe zit er een foto van een vergadering tussen.

Tijdens de coronacrisis plaatste Bukele een heel ander bericht. Op de afbeelding waren meerdere brieven aan verschillende landen te zien, waaronder een brief aan de Israëlische premier Benjamin Netanyahu.

n Palestijnse komaf kreeg, die

PRESIDENT NAYIB BUKELE (RECHTS), GEFLANKEERD DOOR ZIJN VICEPRESIDENT OSCAR ORTIZ EN DIENS VROUW (FOTO: WIKIMEDIA COMMONS)

‘El Salvador zal eeuwig dankbaar zijn en niet vergeten dat Israël aanwezig was op ons moment van hoogste nood’

In die brief vraagt Bukele premier Netanyahu persoonlijk om hulp. Hij hoopt honderdduizend testkits van de Joodse staat te ontvangen. ‘De mensen van El Salvador zullen eeuwig dankbaar zijn en niet vergeten dat de staat Israël aanwezig was op ons moment van hoogste nood’, schreef Bukele aan het slot van de brief.

Oude banden

Dat nota bene een president van Palestijnse komaf Israël om hulp vraagt is opmerkelijk. Maar El Salvador heeft al meer dan zeventig jaar een relatie met Israël. Het eerste belangrijke moment in de relatie tussen de twee landen vond plaats in 1947, een jaar voordat de staat Israël werd uitgeroepen. De Verenigde Naties hadden een verdelingsplan opgesteld, een resolutie waarin het mandaatgebied Palestina werd opgedeeld in twee onafhankelijke staten. El Salvador weigerde samen met tien andere landen te stemmen over het plan. Kort nadat de resolutie werd opgesteld brak de oorlog uit en verdween het plan van tafel. Niet veel later, op 14 mei 1948, werd de staat Israël uitgeroepen. El Salvador erkende op 11 september dat jaar de nieuwe staat. Het was de eerste stap richting een betere relatie.

Wat ook bijdroeg aan de relatie was dat El Salvador, samen met Costa Rica, tot 2006 het enige land was met een ambassade in Jeruzalem. Dat was toentertijd uniek. Zowel de Palestijnen als Israël claimen Jeruzalem als hoofdstad van hun staat, een kwestie die het tot op

de dag van vandaag onmogelijk maakt om een oplossing te vinden voor het decennialange conflict. Een ambassade in Jeruzalem betekent een punt erbij op Israëls scorebord, een reden voor de meeste landen om hun ambassade in het neutralere Tel Aviv te plaatsen.

De Salvadoraanse ambassade verhuisde uiteindelijk ook naar Tel Aviv. Volgens sommige critici was de verhuizing het gevolg van de sterke invloed van de Arabische gemeenschap en de persoonlijke belangen van de toenmalige Salvadoraanse president, Antonio Saca, die van Arabische afkomst is.

Een hoogtepunt in de decennialange relatie tussen El Salvador en Israël kwam in 2010. De Salvadoraanse diplomaat Jose Castellanos kreeg toen de titel van ‘Rechtvaardige onder de Volkeren’, een eretitel die Israël geeft aan *gojim* (niet-joden) voor het beschermen van Joden tijdens de Tweede Wereldoorlog. José Castellanos redde samen met de Joods-Roemeense zakenman George Mantello 40.000 joden, door hen te voorzien van Salvadoraanse identiteitspapieren en hen naar El Salvador te smokkelen.

Een bijzonder moment, maar van weinig diplomatieke waarde. Dat denkt John Tofik Karam, hoogleraar aan de universiteit van Illinois en gespecialiseerd in Latijns-Amerika. ‘De Joodse geschiedenis van El Salvador betekent weinig als het gaat over Israëliësch beleid, zeker onder de huidige rechtse regering.’

Onlangs besloot Israël de ambassade in San Salvador, de

hoofdstad van El Salvador, te sluiten. De Salvadoraanse ambassadeur in Israël, Werner Matias Romero, deed tevergeefs een poging Israël te overtuigen de ambassade open te houden: 'Ik geloof dat Israël, in plaats van afstand te doen van Latijns-Amerika, juist dichterbij zou moeten komen en de relatie moet voeden als een plant.'

Toen Israël toch de deuren van de ambassade sloot, dreigde El Salvador zijn ambassade van Tel Aviv te verplaatsen naar Ramallah, een stad in Palestijnse gebied. Niet uit steun aan de Palestijnse kwestie, maar als wraak op Israël. Van die verplaatsing is verder niets terecht gekomen.

Militaire relaties

De relatie tussen Israël en El Salvador heeft meerdere deuken opgelopen, maar dat betekent niet de

twee landen geen relatie meer onderhouden, benadrukt Karam. Hij illustreert dit aan de hand van een belangrijke periode in de jaren zeventig, vlak voordat de Salvadoraanse Burgeroorlog uitbrak. In deze tijd bouwden Israël en El Salvador een militaire band op die ook tegenwoordig nog van grote waarde is. Tussen 1975 en 1979 kwam 83 procent van El Salvadors militaire import uit Israël, aldus het Stockholm Instituut voor Internationale Vredesonderzoek. In 1980 brak de Salvadoraanse Burgeroorlog uit, waarbij het linkse Front Farabundo Martí voor Nationale Bevrijding tegenover het leger en de grootgrondbezitters stond.

Israël, dat het leger en de grootgrondbezitters steunde, had een belangrijke maar grotendeels onzichtbare rol in deze oorlog. Naast

de verkoop van wapens verzorgde Israël de opleiding van ANSESAL. Deze geheime politie van El Salvador zou later berucht worden vanwege de brute moorden op tienduizenden Salvadoranen, met name burgeractivisten.

De burgeroorlog duurde meer dan een decennium. De militaire banden die Israël en El Salvador in die tijd hebben opgebouwd bestaan volgens Karam nog steeds. Het beeld in El Salvador is dat Israël het land helpt in tijden van nood. Dat maakt Bukeles oproep aan Israël in de huidige coronacrisis dan ook niet geheel onverwacht.

'Net als veel andere reactionaire regeringen gebruikt Bukele het coronavirus als een excuus om drastische maatregelen door te voeren. Gezien de eerdere hulp van Israël aan militaire regeringen in

Latijns-Amerika is zijn vraag om hulp spijtig voor de Palestijnen, maar voorspelbaar', legt Karam uit.

Dat Israël zich mengde in de Salvadoraanse Burgeroorlog kwam ook door de Verenigde Staten, die net als Israël het leger en de grootgrondbezitters steunden. In 1983 verzochten de Amerikanen Israël om hulp in dit conflict. Israël moest helikopters, vrachtwagens, geweren, munitie en infanterieadviseurs sturen.

Ook nu zorgen de Amerikanen er mede voor dat El Salvador pro-Israël is. Bukele is fan van de Amerikaanse president Donald Trump en noemde hem na zijn bezoek aan Witte Huis *'very nice and cool'*. Trump op zijn beurt is een fan van de Israëlische premier Netanyahu. Onder zijn presidentschap verhuisde de Amerikaanse ambassade van Tel Aviv naar Jeruzalem.

NAYIB BUKELE SAMEN MET ZIJN VROUW TIJDENS EEN HONKBALWEDSTRIJD (FOTO: WIKIMEDIA COMMONS)

IN SEPTEMBER WAS NAVIB BUKELE OP BEZOEK BIJ DE AMERIKAANSE PRESIDENT DONALD TRUMP (FOTO: AMERIKAANSE AMBASSADE IN EL SALVADOR)

‘Bukele, Trump en Netanyahu halen inspiratie en energie uit elkaar’

Briefje in de Klaagmuur

Als president heeft Bukele een sterke positie om actief aan sterkere diplomatieke band met Israël en de VS te werken. Maar ook voor zijn verkiezing tot president werkte Bukele aan betere banden met de twee landen. In 2018, toen Bukele nog burgemeester was van San Salvador, bracht hij een bezoek aan Israël. Het bezoek werd gedeeltelijk gefinancierd door de Israëlische overheid. De reis bracht hem naar Tel Aviv en Jeruzalem, waar hij onder andere de Klaagmuur en het Holocaustmuseum Yad Vashem bezocht.

Tijdens deze reis stelde Bukele zijn vrouw Gabriele Rodriguez voor aan het internationale publiek. Tijdens een ontmoeting met de toenmalige burgemeester van Jeruzalem, Nir Barkat, vertelde Bukele dat zijn vrouw Rodriguez een joods-Sefardi-

sche achtergrond heeft. Hij probeerde daarmee sympathie te kweken.

Een jaar later, het jaar dat hij de Salvadoraanse presidentsverkiezingen won, deed Bukele opnieuw zo'n poging; hij postte foto's en filmpjes van zichzelf bij de Klaagmuur op Twitter en Instagram. Hierop staat hij diep in gedachten verzonken, met ogen dicht en met beide handen tegen de muur aan. Ook schreef hij bij de foto's dat hij een papiertje in de muur heeft achtergelaten. Het is traditie voor joden om kleine briefjes achter te laten in de Klaagmuur, met daarop gebeden aan God.

Bukele had als burgemeester en heeft nu als president helemaal geen aandacht voor de Palestijnse kant van de zaak. Hij wil een goede band met Israël, om hier in de toekomst de vruchten van te kunnen plukken. Volgens Karam past Bukeles presi-

dentschap in een wereldwijde trend.

‘Ik heb overal ter wereld uiteenlopende reactionaire en rechtse bewegingen zien opkomen. Ik denk niet dat je het een ‘mondiaal rechts’ kunt noemen vanwege het gebrek aan consistentie en coördinatie, maar onder andere Bukele, Trump en Netanyahu halen inspiratie en energie uit elkaar.’

Palestijnen in El Salvador

Toen Bukele president werd hoopen de Palestijnen op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook dat ze er een bondgenoot bij hadden, die voor hun zaak zou opkomen. Dat bleek behoorlijk tegen te vallen. Maar de Palestijnse gemeenschap in El Salvador is sowieso niet zo nauw betrokken bij het Israëlisch-Palestijnse conflict.

Er wonen tussen de 60.000 en 100.000 mensen in El Salvador met een Palestijnse achtergrond. ‘We hebben het niet over een minderheid als we het hebben over de Palestijnen in El Salvador. We zijn een grote groep en we zijn goed geïntegreerd’, vertelt Siman Khoury van het Salvadoraans-Palestijnse Comité aan de Arabische nieuwswijzer *al Jazeera*.

De banden met het moederland zijn nog niet verdwenen. Hoewel de meeste Palestijnen in El Salvador geen Arabisch spreken zijn er hier en daar nog wel restaurants waar pita en humus gegeten wordt. Ook

bestaat er een club speciaal voor Palestijnse Salvadoranen. Voor sommigen is het lot van de Palestijnen in Palestina een moeilijk onderwerp. ‘We leven met de pijn van het onrecht dat er een Israëlische staat is gebouwd op ons land en dat veel Palestijnen hebben moeten vluchten’, zegt Khoury.

Toch hadden de Palestijnen op de Westelijke Jordaanoever en in Gaza meer steun verwacht vanuit de Salvadoraanse gemeenschap. Volgens historicus Jeffrey Lesser, die gespecialiseerd is in de geschiedenis van Latijns-Amerika, was die verwachting onterecht. ‘De band van mensen in de diaspora met hun land van herkomst is vaak helemaal niet zo sterk. Denk aan Donald Trump. Zijn wortels liggen in Duitsland, maar hij heeft met dit land nauwelijks nog een band.’

Daarnaast verandert het land van herkomst ook. ‘De verhalen die latere generaties te horen krijgen van de eerste generatie komen niet overeen met de huidige realiteit in het land van herkomst. Het Palestina van hun grootouders bestaat niet meer.’ Bovendien zijn veel Palestijnen die begin twintigste eeuw naar El Salvador zijn geëmigreerd christen. ‘De Palestijnen in El Salvador herkennen zich niet in de Palestijnen in Palestina, die in overgrote meerderheid moslims zijn. Zij hebben een hele andere cultuur’, zegt Lesser. ●

Schrijver Rodaan al Galidi: 'Door liter

In het boek *Holland* van de Iraaks-Nederlandse schrijver Rodaan al Galidi volgt de lezer het verhaal van Semmier Karim, een asielzoeker die na bijna tien jaar eindelijk het asielzoekerscentrum mag verlaten. Hij wil naar Spanje, maar dat mag niet omdat hij nog lang geen paspoort heeft. Daarom gaat hij eerst Nederlands leren en Nederland verkennen. We volgen hem in zijn zoektocht.

● ANNE-ROSE HERMER

Rodaan al Galidi (1971) is geen onbekende in het literaire landschap. Er staan verschillende dichtbundels op zijn naam. Zijn boek *Hoe ik talent kreeg voor het leven* was in januari 2016 Boek van de Maand bij *De Wereld*

Draait Door. In 2011 won hij de literatuurprijs van de Europese Unie.

'Misschien zou je mij een geslaagd schrijver kunnen noemen', zegt Al Galidi, 'maar ik ben wel gezakt voor mijn inburgeringsexamen. Wat overigens niet heel bijzonder is, want ook veel Nederlanders die voor de grap dit

examen hebben gemaakt zijn gezakt.'

Hoe dit komt? 'De vragen zijn volgens mij gemaakt door mensen die niet weten hoe het werkt', vertelt hij. 'Ze zitten de hele dag achter een bureau in een kantoor, maar staan niet midden in de maatschappij. Mijn boek is een soort trefpunt.

‘Litteratuur voel ik mij geen Irakees meer’

Nederlanders ontmoeten hun landgenoten en buitenlanders ontmoeten Nederland.’

Een van de eerste dingen die hoofdpersoon Semmier buiten het azc ontdekt: als Nederlanders de gordijnen open hebben, mag je niet

realiseren. Wat ook opviel, was de strenge scheiding die Nederlanders maken tussen werk en privé. In Irak is het leven wat dat betreft simpeler.’

Het verhaal van Semmier lijkt een beetje op dat van Al Galidi. Ze komen allebei uit Irak en zijn allebei civiel ingenieur. In dat beroep kan Semmier niet aan de slag, maar hij mag in een kamer in een studentenhuus verblijven tegen een zacht prijsje in ruil voor zijn werk als klusjesman.

‘Voor een jongere asielzoeker is een studentenhuus een prima plek om te wonen. Je maakt kennis met de jongerencultuur van zeventien tot 24 jaar, hun ambities, feestjes, bier en het wisselen van studie,

men van zijn pennenvruchten, maar door de coronamisère is hij even fulltime auteur. ‘Als schrijver ben ik eigenlijk ook civiel ingenieur, want ik bouw mijn boek als ingenieur. Ik bouw aan de personages en zorg ervoor dat geen enkel personage de ander opeet. Ze moeten allemaal de ruimte krijgen, zodat je ze leert kennen. Het gaat om zowel mensen als dieren. In *Holland* is ook aandacht voor diverse huisdieren, die allemaal een functie hebben. Aan *Holland* heb ik 4,5 jaar gebouwd, zes à tien uur per dag.’

Semmier verblijft onder andere in een gezin waar iemand overlijdt die Eduard heet, maar hij begrijpt niet wie het is. Hij heeft die man

komt, is dat geïntegreerde asielzoekers de prijs moeten betalen voor degenen die dit niet zijn. ‘Absoluut!’ vindt Al Galidi. ‘Asielzoekers die Nederlandse kranten lezen, naar Nederlandse televisie kijken en de Nederlandse politiek volgen merken dat de media het bijna altijd hebben over de asielzoekers die niet integreren. Alleen weet die groep dat zelf niet, want die kijkt naar *al Jazeera*.’

Al Galidi is ervan overtuigd dat je als asielzoeker geluk nodig hebt. De IND-ambtenaar is heel belangrijk. ‘Is hij of zij in een goede bui, dan krijg je een verblijfsvergunning. Is dat niet zo, dan ben je uitgeprocedeerd. Je achtergrond doet er niet zo toe. Van de honderd asielzoekers zijn er twee of drie die een status krijgen. De publieke opinie is daarbij ook belangrijk. Het moet geloofwaardig blijven.’

Als Semmier voor de zoveelste keer zijn woning kwijtraakt, vindt hij een plekje in een appartement dat op naam staat van een inmiddels overleden Irakees man. Op papier leeft hij nog en iemand zorgt dat de huur wordt betaald van zijn rekening. Heeft Al Galidi geen boze reacties gehad omdat hij zulke geheimen verklapt? ‘Welnee. Mijn lezers zijn meestal een beetje alternatief. Ambtenaren van de IND vallen daar niet onder.’

Holland verscheen kort voordat alle media in de ban raakten van de coronapandemie. Daardoor heeft de roman weinig publiciteit gekregen. Maar de mensen die het boek hebben gelezen zijn geraakt door het verhaal, vertelt Al Galidi.

‘Sommige lezers voelen zich wakker geschud. Begrijpelijk, want het is een *eye opener*. Maar ze werden wakker geschud door zichzelf, niet door de handen van de schrijver. Want ik wilde een eerlijk verhaal schrijven. Niet te veel ego. De schrijver mag niet uitgroeien tot een godheid.’

Het is misschien ongebruikelijk dat een land de hoofdpersoon is. Al Galidi heeft wel een verklaring: Nederlandse auteurs zijn kinderen van een systeem in plaats van de taal. ‘Ze willen binnen de regels denken in plaats van ze af te breken. Helaas denken ze te veel in hokjes.’ ●

‘Ik vecht niet voor een land, ik vecht voor vrede. Dát is literatuur’

liefde en mening. Heel mooi om in te beginnen.’

Tijdens zijn studie in Irak woonde Semmier zelf ook in een studentenhuus, maar dat was heel anders. Mannen en vrouwen wonen niet in één huus, en soms is er een vechtpartij. ‘Nederlanders gebruiken hun handen niet bij ruzie. Ze gebruiken woorden.’

‘Ontmoeting door eten duurt een maaltijd. Ontmoeting door muziek duurt een concert. Ontmoeting door literatuur duurt een leven lang,’ zegt hoofdpersoon Semmier. Deze zin heeft Al Galidi niet voor niets opgeschreven.

‘In Irak voelde ik me Duits door de literatuur, Frans door poëzie, Russisch door muziek en Amerikaans door Ernest Hemingway. Cultuur maakt een mens van je. Door literatuur voel ik mij geen Irakees meer. Ik vecht niet voor een land, ik vecht voor vrede. Dát is literatuur. Het vormt je meer dan politiek.’

Net als een heleboel andere schrijvers kan Al Galidi niet rondko-

immers niet eerder gezien. Het blijkt te gaan om een oud konijn van een tienermeisje. Plotseling begrijpt Semmier dat ze niet alleen huilt om haar konijn, maar omdat ze afscheid neemt van haar jeugd.

De wonderbaarlijkste hond die in het boek voorkomt is zonder discussie Rocky. Semmier doet alsof hij een hond heeft, Rocky, door in het park op een bank te gaan zitten met in zijn hand een bal en een hondenriem. Nederlandse passanten zijn vriendelijker tegen Semmier, doordat ze hem vanwege zijn zogenaamde hondenbezit als geïntegreerd beschouwen. Al klinkt het vreemd: het werkt.

Een goede bui

Semmier heeft veel verschillende banen, waaronder een bij een verhuisbedrijf. Goed voor de integratie? ‘Als je bij iemand op bezoek bent, dan kom je niet op de zolder of in de kelder. Daar ligt ook zijn of haar verleden.’

Wat ook in *Holland* naar voren

FOTO: VERA DE KOK

naar binnen kijken - en zeker niet zwaaien als je hen nog niet kent.

‘Dát soort dingen horen bij inburgering’, legt Al Galidi uit. ‘Nederlanders hebben hun gordijnen open om naar buiten te kunnen kijken, niet zodat jij naar binnen kunt kijken. Typisch Nederlands, wat Nederlanders zich niet meer

Deze Koerdische journalist schreef een boek over Friesland – in het Turks

DE KOERDISCHE JOURNALIST İBRAHİM SEDİYANÎ (FOTO: FACEBOOK) EN ZIJN BOEK OVER FRIESLAND (FOTO: YOUTUBE)

De Koerdische journalist Ibrahim Sediyanî voelt zich verbonden met de Friezen. Volgens hem lijkt de emancipatiestrijd van de Friezen op die van de Koerden. Onlangs bracht hij zelfs een boek uit over Friesland: *Frizya ve Günümüzde Frizler* (Friesland en de tegenwoordige Friezen).

● EWOUT KLEI

In zijn boek behandelt Sediyanî, die tegenwoordig in Duitsland woont, in het Turks de Friese geschiedenis, van Magna Frisia - het Friese Rijk in de vroege Middeleeuwen - tot aan het heden. Ook befaamde Friese koningen zoals Redbad en de beroemde Friese zee- en vrijheidsstrijder Pier Gerlofs Donia - 'Grutte Pier' - (1480 - 1520) mogen niet ontbreken.

Hoe kwam u op het idee om een boek over Friesland te schrijven?

'Friesland heb ik altijd interessant gevonden. Ik houd van Friesland. Ik heb er veel over gelezen. Er was in het Turks nog geen boek over Friesland.

Voordat mijn boek uitkwam kende niemand in Turkije de Friezen. Daarom wilde ik hier een boek over schrijven.'

Wat vindt u het mooiste van Friesland? De meren? De Waddeneilanden? Iets anders, misschien?

'De eilanden, de mensen, de meren, de dorpjes, de molens, de natuur... In Friesland voel je je als in een film. Er is echt een hele mooie natuur. Ik kom er graag. En wat ook nog bijzonder is - helemaal voor iemand uit Koerdistan: er zijn geen bergen.'

Wat vinden de Koerdische lezers van uw boek?

'Mijn boek ligt nu twee maanden in de winkel. Van Koerdische lezers heb ik veel positieve reacties gekregen. Ze weten nu waar Friesland ligt. En er is meer bewustwording: de Koerden zijn niet het enige volk zonder eigen staat.'

Naties zonder staat: ik las dat daar uw belangstelling voor Friesland oorspronkelijk vandaan komt.

'In de wereld zijn er ongeveer tweehonderd landen, gevormd door oorlogen. Maar er zijn ook tweehonderd naties die geen eigen staat hebben. Die zie je niet op de wereldkaart: de Koerden, de Friezen, de Catalanen en Basken, de Assyriërs, de Kashmiri's, de Rohingya, de Oeigoeren, enzovoort. Voor die minderheidsvolken heb ik een sterke fascinatie. Als ik naar een land ga wil ik alles

weten over de cultuur, de etniciteit, de taal. Ik schrijf ook poëzie over minderheidsvolken.'

Aan het Koerdische medium Kurdistan 24 vertelde u dat Friesland en Koerdistan veel met elkaar gemeen hebben. Wat zijn die overeenkomsten, behalve dat beide naties niet onafhankelijk zijn?

'Beide naties zijn ook opgedeeld. De Koerden zijn verspreid over Turkije, Syrië, Irak en Iran; de Friezen over Nederland, Duitsland en Denemarken. Beide volkeren hebben te maken met een assimilatieproces dat al heel lang aan de gang is en strijden voor het behoud van hun eigen taal en cultuur.'

En waarin verschillen Friesland en Koerdistan van elkaar?

'Het assimilatieproces is bij de Friezen sterker. De meeste Koerden spreken Koerdisch, veel Friezen spreken hun taal niet meer. Maar de Friezen hebben het geluk dat ze verspreid zijn over drie democratische landen, terwijl de Koerden in het Midden-Oosten wonen. Turkije en Irak zijn niet bepaald democratisch, Syrië en Iran zijn dictaturen. En de Friezen zijn met ongeveer 1,5 miljoen mensen, de Koerden met 60 miljoen.'

De Friezen kennen geen PKK actieve beweging. Is dat niet ook een kenmerkend verschil?

'Inderdaad. De Friezen vinden dat niet nodig, ook omdat ze in democratische landen wonen.'

Wat vindt u eigenlijk van de PKK?

'Ik heb zelf niets te maken met de PKK. Ik ben schrijver, ik ben democraat.'

Kun je in Duitsland wel in alle vrijheid Koerd zijn? Of word je daar geïntimideerd door Grijze Wolven en andere nationalistische Turken?

'Mijn positie is anders dan van Koerdische activisten. Ik heb mij niet bij een Koerdische vereniging of partij aangesloten. Ik schrijf boeken over geschiedenis en cultuur, daarom heb

ik geen last van bedreigingen en dergelijke. Ik word niet als een politiek gevaar gezien.'

Maar u heeft toch vast wel een mening over dit soort zaken? U spreekt immers ook over Koerdistan.

'Mijn lijn is dat ik voor vrijheid en democratie ben, voor beschaving, voor godsdienstvrijheid voor iedereen en voor rechten voor minderheden. Verder vind ik vrede heel belangrijk. Hier moet iedereen aan werken. Mijn wapen is niet het zwaard, maar de pen.'

Wilt u dat Koerdistan een onafhankelijke staat wordt?

'Natuurlijk ben ik voor onafhankelijkheid. Ik ben Koerd. Er zijn 60 miljoen Koerden. Wij hebben recht op zelfbeschikking.'

Maar is dat politiek gezien wel haalbaar?

'Voorlopig niet. In Irak en Syrië hebben de Koerden veel autonomie. Maar een referendum in Irak om de Koerdische gebieden onafhankelijk te maken mislukte, want het Iraakse leger kwam op ons af. In Syrië en Irak is autonomie dus - voorlopig - het hoogst haalbare. In Turkije en Iran zelfs dat niet, want dat zijn veel sterkere staten. Maar ik hoop dat de tijden zullen veranderen.'

Moet Friesland ook een onafhankelijk land worden? Of is het nu wel goed zo?

'Dat moeten de Friezen zelf beslissen. Willen ze niet onafhankelijk worden, dan moeten ze dat vooral niet doen. Maar de Friezen hebben ook recht op onafhankelijkheid, net zoals de Catalanen daar recht op hebben.'

Ik vermoed dat veel van onze lezers nu zitten te wachten op de Koerdische, Nederlandse en natuurlijk Friese vertalingen van uw boek. Wanneer komen die uit?

'Dat hangt van de uitgevers af in Koerdistan, Nederland en Friesland. Het zou natuurlijk mooi zijn. En ze kunnen met mij contact opnemen. Maar het initiatief ligt bij hen.' ●

**INBRAAK ALARM INSTALLATIE - BRANDMELD INSTALLATIE
CAMERA BEVEILIGING - ELEKTROTECHNISCHE INSTALLATIE
LED VERLICHTING - PROJECTIE/ INSTALLATIE**

N-TEL TECHNIEK

Melbournestraat 46b
3047BJ Rotterdam

010 - 467 48 11

WWW.NTEL.NL - INFO@NTEL.NL

TAYFUN BALÇIK

Programmacoördinator
bij The Hague Peace
Projects voor de Armeens
Koerdische Turkse
werkgroep. Lid van de
Nieuw Amsterdam Raad
(Pakhuis de Zwijger).

Witte politiekorpsen en veiligheidsdiensten

Politiebaas Erik Akerboom vertrekt dit jaar naar de AIVD. Op zich weinig uitzonderlijk nieuws. We zien wel vaker een politietransfer naar de veiligheidsdiensten. Zo stapte Pieter-Jaap Aalbersberg als hoofd van het Amsterdamse politiekorps twee jaar geleden over naar de NCTV. De nieuwe korpschef, diegene die Akerboom dus gaat vervangen, is Henk van Essen.

U ziet de bui vast al hangen: de klok slaat allemaal witte mannen. De diversiteitskwes- tie binnen het korps leverde een interessant vraag- gesprek op met Erik Akerboom in *de Volkskrant*. Hierin heeft Akerboom het over de 'moeizame verander- baarheid van de organisatie' en wordt hij aan de tand gevoeld over zijn doelstellingen. Heeft hij bereikt wat hij heeft willen bereiken met betrekking tot diversiteit? Ik heb een aantal dingen opgesomd. Dingen die we de volgende keer maar beter achter- wege kunnen laten.

Ten eerste: kunnen we alsjeblieft stoppen om de etnische achtergrond van mensen met een migratieachter- grond een 'multiculturele achter- grond' te noemen? Al helemaal in een interview waar de witte achter- grond van de witte, autochtone of

U ziet de bui vast al hangen: de klok slaat allemaal witte mannen

blanke mensen onbenoemd wordt gelaten. Voor de laatste keer: we leven in een multiculturele samenle- ving, waar iedere burger een etni- sche achtergrond heeft.

De vraag die de journalisten stel- len aan Erik Akerboom - 'Uw plaats- vervanger is geen vrouw en heeft ook geen 'multiculturele achtergrond' - blijft wel relevant natuurlijk. Het ant- woord van Erik Akerboom:

'Het zou fantastisch zijn als we daar een vrouw of iemand met een migratieachtergrond konden benoe- men, of beide, maar korpschef is niet een baantje waarmee je experimen- teert. Ik had graag gezien dat Henk had kunnen concurreren met vrou- wen die het willen, kunnen en de ervaring hebben. Maar die erva- ringsopbouw naar leidinggevende topfuncties bij de politie is zeer beperkt.'

Houd me vast: kunnen we alsje- blieft ook stoppen met de implicatie dat mensen met een migratieachter-

grond of vrouwen onbetrouwbaar of onkundig zijn? Heel goed overigens dat de journalisten de politievrouw Liesbeth Huyzer noemen. Haar woordvoerder heeft laten weten dat Huyzer niet door de minister is gevraagd. Die minister is Ferdinand Grapperhaus, van Veiligheid en Jus- titie. Ja, precies diegene die in het Vondelpark 'drie chickies' aansprak terwijl zij keurig op 1,5 meter afstand zaten te picknicken.

Erik Akerboom vindt verder dat we de discussie over de hoofddoek niet naar het korps moeten trekken. Dat betekent dus sowieso dat die discussie binnen het korps keihard speelt. Dat zegt hij zelf ook:

'De ene helft [van de politietop] zei: het dragen van het uniform met een hoofddoek betekent dat je geloof islamitisch is, maar dat je in de eerste plaats de rechtsstaat dient. En de andere helft zei: een hoofddoek is een teken van onderdrukking. Je ziet die tweedeling door het hele korps en om die reden zegt Erik de korps- chef: het momentum is ongeschikt. Ik sluit niet uit dat het in de toe- komst, als die beladenheid eraf is, gewoon kan. Voor nu is mijn lijn: het uniform draag je zonder uitingen van geloofsovertuiging. Punt.'

Kan de volgende politiechef zo spoedig mogelijk stoppen met het discrimineren van moslima's die

politieagent willen worden? In de eerste plaats slaat die schijn tegen- stelling tussen het 'dienen van de rechtsstaat' en 'dat je geloof islami- tisch is' helemaal nergens op. De rechtsstaat betekent juist dat de vrij- heid van godsdienst gewaarborgd dient te zijn.

En wat betreft dat 'ongeschikte momentum': voor wie is dat onge- schikt? Zeker niet voor de moslima die in haar carrière wordt gehinderd door een discriminerende regel. Het momentum voor verandering is ten slotte altijd nu en mag nooit bepaald worden door mensen die op onge- fundeerde basis tegen verandering zijn.

Maar goed. Erik Akerboom was zo'n slechte nog niet. Hij moest diversiteit 'forceren' om het volume aan culturen binnen te krijgen. 'Het gaat erom dat we die mensen bin- nenhouden'. De volgende politie- chef moet gewoon doorpakken. 'Als je geen diversiteitsdoelen stelt, gaat het niet gebeuren', zegt Akerboom. Hiermee neemt hij wel een stand- punt in, dat ze rauw lusten bij de politie.

Ik hoor graag dat Akerboom die diversiteitsdoelen ook stelt voor de AIVD, en andere veiligheidsdien- sten. Alleen op die manier kunnen de veiligheidsdiensten rechtvaardiger worden. •

**THOMAS
VON DER DUNK**

Publicist.
Cultuurhistoricus.

Weegt voor Brabantse proletencoalitie boerenbelang zwaarder dan mensenleven?

Cultuur, fatsoen, verstand en ruggengraat zijn met dank aan CDA en VVD afgelopen maand in het provinciehuis van Den Bosch afgeschaft. Een paar bedreigingen aan het adres van leidende CDA-politici in de provincie en een trekkeroptocht van de agrarische terreurorganisatie Farmers Defence Force (FDF), waarvan de proletarische voorman het presteerde om de stikstofreductie aan de Jodenvervolgeling gelijk te stellen, zijn voldoende om een college van Gedeputeerde Staten ten val te brengen. Vervolgens neemt de nieuwe coalitie een partij op die zich als spreekbuis van diezelfde bedreigers heeft opgeworpen.

Tot zover de christendemocratische ruggengraat in Den Bosch. Dan het fatsoen, ook in Den Haag. Wat zijn afgevaardigden in de Brabantse Staten dienaangaande denken en vinden is onduidelijk, want een inhoudelijke discussie vindt bij het zogenaamde Forum voor Democratie niet plaats.

Wat we wel kennen zijn de opvattingen van zijn Haagse voorman, één van de meest abjecte Kamerleden sinds de Tweede Wereldoorlog, die inzake de buitenlandse politiek als Poetinpraatpaal

functioneert (dit is uiteraard, net als alles wat hijzelf te berde brengt, allemaal puur ironisch bedoeld) en inzake de binnenlandse leugenachtige ophitsing - denk aan het treinincident - niet schuwt. Met zijn pseudo-intellectualisme, dat veel van zijn kritikloze volgelingen na enkele warrige boreale babbelredes nu vast doet geloven dat Beethoven nog op mammoeten heeft gejaagd, biedt hij racisme voor hoger opgeleiden (ook ironisch bedoeld) - of wat voor hoger opgeleid moet doorgaan (idem).

Met de partij van de man die VVD en CDA betitelt als onderdeel van een cultuurmarxistische samenzwering van landverraders die op de vernietiging van Nederland uit zijn gaan deze partijen nu dus vrolijk in zee. Nee, niet in Den Haag, die scheiding wordt inderdaad vanuit de landelijke leiding van beide cultuurmarxistische partijen haastig aangebracht, maar er gaat natuurlijk ook zo al enorme legitimatie van uit. En Baudet zal niet nalaten om victorie te kraaien dat hij zo binnenkort ook op het Binnenhof voor een coalitie salonfähig wordt.

Bij het CDA is dan nog, net als bij de Haagse Wildersgedoogcoalitie van 2010, tenminste hevige interne discussie ontstaan, zowel provinciaal als landelijk. Bij de VVD zelfs dat

Tot zover de christendemocratische ruggengraat in Den Bosch

niet eens, net als toen. Opnieuw duikt ook Mark Rutte, die in deze coronatijden dan best een ordentelijk crisismanager mag zijn, bij alle grote politiek-morele vragen onder tafel.

Bij liberalen in andere Europese landen - en dat begint al bij België - zou dit ondenkbaar zijn, maar bij de Nederlandse VVD is op grond van een negatief vrijheidsbegrip het hele partijprogramma tot lage belastingen en ongestoorde koopmanshandel gereduceerd. Waarin je precies handelt, en met wie, is niet van belang.

De morele capitulatie in Den Bosch voor een handjevol agressieve agrariërs vertaalt zich nu een programma dat hen hun zin geeft, met de voorvrouw van een lobbyorganisatie nu als gedeputeerde aan het roer. Voorspelbaar slachtoffer van het FDF-proletendom is de cultuur, in de geest van Halbe Zijlstra tot

vrijtijds hobby gereduceerd.

In Limburg, waar sinds vorig jaar een soortgelijke coalitie tussen rechts en extreemrechts aan de macht is, is dat al eerder gebeurd. 'Als ik het woord cultuur hoor, trek ik mijn revolver', aldus ooit Hermann Göring (ook deze vergelijking is natuurlijk ironisch bedoeld). Carnaval is óók cultuur, om de nieuwe gedeputeerde voor Vrije Tijd te citeren.

En dat brengt mij op het laatste punt: de coronacrisis. Carnaval heeft bij de uitbraak een grote rol gespeeld, maar nergens zijn de gevolgen zo dodelijk gebleken als in Noordoost-Brabant. Dat is vermoedelijk geen toeval: de Peel vormt het hart van de nu weer voor onaantastbaar verklaarde varkensindustrie. Het is het gebied van de hoogste stikstofconcentratie, van de Q-koorts en nog zo wat.

Er is inmiddels gegronde reden om aan te nemen dat het grote aantal coronaslachtoffers rond Uden - net als in de Povlakte - niet losstaat van de luchtvervuiling. Dat plaatst het Bossche buigen van VVD en CDA voor Forum in een dodelijk licht. Wat weegt voor hen eigenlijk zwaarder: het economisch belang van een minieme luidruchtige minderheid, of de gezondheid van honderdduizenden burgers? •

KIZA MAGENDANE Schrijver. Publicist.
Politicooloog.
Beleidsondernemer.

Arbeidsmigranten aller landen, verenigt u!

Wat is de politieke kracht van arbeidsmigranten en hoe kunnen ze zich mobiliseren? Het is een vraag die in deze coronatijd relevant is geworden.

Een recente publicatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) laat zien dat arbeidsmigranten relatief zwaar worden getroffen door COVID-19. In de eerste week van de pandemie stierven er 3.600 Nederlanders met een migratieachtergrond. Daarmee was de oversterfte onder deze groep maar liefst 50 procent. Onder de autochtone Nederlanders lag dat op 40 procent. Oversterfte is trouwens het verschil tussen het aantal doden dat je onder normale omstandigheden zou verwachten en het werkelijke aantal doden.

Wat is er eigenlijk aan de hand? Om dit te snappen moeten wij eerst de precare positie van arbeidsmigranten doorgronden, ook voor de crisis.

Kijk maar naar de slachthuizen, waar zo'n tachtig procent van de werknemers arbeidsmigrant is. Ze worden in speciale overvolle busjes naar slachthuizen gebracht, om na de dienst naar hun overvolle huisjes terug te keren. Terwijl de wereld op slot ging en veel mensen thuis gingen werken bleven deze arbeiders

Praat niet alleen over arbeidsmigranten, maar ook mét ze

naar de slachthuizen gaan, zodat anonieme carnivoren van hun biefstukjes en hamburgers konden blijven genieten. Het resultaat is dat deze mensen harder getroffen worden dan andere groepen. En dat verklaart ook deels de CBS-cijfers.

Het is overigens niet een louter Nederlands probleem. Ook in Duitsland, de Verenigde Staten, Canada en andere landen zijn arbeidsmigranten extra kwetsbaar. En het probleem is veel breder dan de vleesindustrie: arbeidsmigranten doen over de hele wereld werk waar autochtonen - vaak - niet zo veel zin in hebben.

In distributiecentra, in de landbouw, in volle fabrieken: zonder het werk van de arbeidsmigranten zou de wereldeconomie plat liggen. Lege supermarkten. Geen biefstukje. Geen pakketje van Zalando. Maar er is nog steeds geen echte organisatie

die voor de belangen van arbeidsmigranten opkomt.

Dit heeft een verklaring. De politieke en juridische verankering van rechten wordt nog steeds nationaal ingevuld. Globalisering en verdere Europese integratie veronderstellen vrij verkeer van goederen, geld, ideeën en mensen, maar als een arbeidsmigrant zijn land verlaat wordt hij niet ineens burger van het nieuwe land. In feite verliezen arbeidsmigranten veel van hun rechten als ze hun moederland verlaten.

Dat verklaart ook waarom arbeidsmigranten over de hele wereld bereid zijn om onder de meest gevaarlijke omstandigheden te werken. Vakbonden komen niet voor hen op, omdat deze organisaties zich in de eerste instantie richten op de belangbehartiging van binnenlandse werknemers. Het is geen geheim dat vakbonden, net als som-

mige partijen die zich socialistisch noemen, de arbeidsmigrant eigenlijk als een probleem zien. De arbeidsmigrant is de concurrent van de arbeider van eigen bodem.

Begin mei heeft minister van Sociale Zaken Wouter Koolmees namens het kabinet Emile Roemer als speciale gezant benoemd, die de kwetsbare positie van arbeidsmigranten in deze coronatijden moet onderzoeken. De coronacrisis maakt de arbeidspositie 'alleen maar pregnanter', onderstreepte de minister terecht. Roemer moet het probleem aankaarten bij werkgevers en met een groep ambtenaren maatregelen bedenken om de positie van arbeidsmigranten echt te beschermen. Roemers partijgenoot Lilian Marijnissen presenteerde eind vorig jaar samen met Gert-Jan Segers van de ChristenUnie het 'Actieplan Arbeidsmigratie'. Het werd eind mei door de Tweede Kamer behandeld. An sich een goede zaak. Hoewel dit actieplan helaas een nationalistisch karakter heeft en de grenzen wil sluiten voor meer arbeidsmigranten, onderkent het SP/CU-initiatief de precare positie van arbeidsmigranten.

Het is te hopen dat relevante politieke actoren - net als Koolmees, Roemer, Marijnissen en Segers - inzien dat arbeidsmigranten niet producten zijn, maar mensen van vlees en bloed. Praat niet alleen over ze, maar ook mét ze. Arbeidsmigranten aller landen, verenigt u! •

GERT JAN GELING

Publicist. Kernlid van de denktank Liberales. Onderzoeker aan het Leids Universitair Centrum voor de Studie van Islam en Samenleving dat verbonden is aan de Universiteit Leiden.

Hoe lang houdt het patriottistische ‘rally round the flag’-effect nog stand?

Pas tijdens een crisis zien we dat burgers van een land zich massaal achter hun leider(s) scharen. In de politicologie staat dit effect bekend als het ‘*rally round the flag*’-effect, een patriottistische reflex die voor het eerst in de jaren zeventig in de VS werd geconstateerd. Deze reflex trad en treedt met name op gedurende oorlogen, maar ook andere crises, zoals de coronacrisis. En het is de vraag hoe lang het nog stand houdt.

Hier in Nederland zijn het Mark Rutte en zijn VVD die hiervan profiteren. Met reden. Rutte betoont zich tijdens deze crisis een leider als nooit tevoren. Ondanks enkele misstappen lijkt het huidige kabinet de coronacrisis voortvarend aan te pakken. De koers van het kabinet is niet links of rechts maar pragmatisch, waarbij men vertrouwt op experts en doet wat nodig is om deze crisis te overkomen.

De burger ziet dat ook en schaaft zich daarom ook achter de premier, zijn partij en het kabinet. De VVD is de afgelopen weken niet voor niets enorm in de peilingen gestegen. Sowieso zien we in tijden van crisis vaak patriottisme opleven. Dat geldt nu ook voor Nederland. Nu is het moment om elkaar en ons land te

Als het kabinetsbeleid niet meer wordt gesteund door de meerderheid van de bevolking, wat dan?

steunen, zo denken velen, om samen zo goed als mogelijk de crisis door te komen.

De vraag is echter hoe lang dit effect stand houdt. Daarnaast moeten we ons afvragen of het wel zo goed is. Over het eerste punt kunnen we kort zijn. Het ‘*rally round the flag*’-effect is per definitie tijdelijk. Als de crisis overgaat, of minder ernstig wordt, verdwijnt het effect ook. Dit hebben we in het verleden zien gebeuren en zo zal dat ook nu zijn. Het is niet erg dat dat het patriottische

gevoel verdwijnt. Hoewel patriottisme ook goede kanten heeft - denk aan solidariteit, gemeenschapszin en burgerlijke gehoorzaamheid - kunnen we ook een aantal schaduwkanten vaststellen. Kritiek op het gevoerde beleid wordt vaak niet bon ton geacht. Het is op dit moment immers niet patriottistisch om je uit te spreken tegen het gevoerde beleid van het kabinet en zijn experts.

Maar naarmate de crisis langer duurt worden onze economie, onze

rechten en vrijheden, en de democratie zelf steeds meer beschadigd. Dit heeft niet alleen te maken met het feit dat de coronacrisis nu al maanden duurt, maar ook met de wijze waarop we deze bestrijden.

In het Outbreak Management Team zitten bijvoorbeeld alleen medici, waardoor we ons af kunnen vragen of andere belangen en perspectieven wel voldoende meegewogen worden. Ook ontbreekt de democratische controle vrijwel volledig. De Tweede Kamer bezit simpelweg niet de expertise om nu optimaal te kunnen opereren. Veel rechten en vrijheden zijn daarnaast ingeperkt. De vraag is hoe lang we dit nog moeten toestaan.

Het ‘*rally round the flag*’-effect is al aan het afnemen. We zien burgers geleidelijk aan steeds ongehoorzamer worden en steeds meer mensen gaan de straat op. Mensen worden ongeduldig en wachten op de versoepeling van de lockdown. Net als ondernemers, die graag willen redden wat er nog te redden valt.

Nog altijd zijn er velen die zich met goede redenen achter het kabinet en zijn beleid scharen, maar deze steun zal minder worden bij het voortschrijden van de tijd. En als het kabinetsbeleid niet meer wordt gesteund door de meerderheid van de bevolking, wat dan? •

JASWINA ELAHI

Cultuurwetenschapper.
Onderzoeker
Grootstedelijke
Ontwikkelingen aan de
Haagse Hogeschool.

Sobibor begon niet met een bordje ‘Voor Joden verboden’

Anders dan de koning beweerde in zijn veelgeprezen toespraak op 4 mei, begon Sobibor niet met een bordje ‘Voor Joden verboden’ in het Vondelpark. Nee, het bordje was een uitdrukking van een antisemitisme dat al veel langer bestond in Europa. Het begon in de Middeleeuwen, toen joden om religieuze redenen werden vervolgd. In de negentiende eeuw kwam daar de rassenleer bij.

Door het denken over verschillen tussen rassen werd Adolf Hitler gesterkt in zijn overtuiging dat Joden minder waren dan ‘het Arische volk’. Dat hij met dit idee aan de macht kwam in Duitsland - niet door een staatsgreep, maar door democratische verkiezingen - is beangstigend. Hoewel Hitler in Duitsland de macht kreeg, waren antisemitische ideeën wijd en zijd verspreid op het Europese continent.

Ofschoon in elk land specifieke oorzaken werkzaam waren, was de onverschilligheid voor het lot van de Joden in Nederland groot. Dat komt tot uiting in het hoge percentage slachtoffers vergeleken met de buurlanden: 73 procent van de in Nederland geregistreerde Joden werd slachtoffer van de Holocaust. In Bel-

gië was dit cijfer circa 40 procent, in Frankrijk om en nabij de 25 procent en in Luxemburg ongeveer 20 procent.

Dat de nazi's in 1933 zo gemakkelijk de macht konden grijpen kwam volgens wetenschappers onder meer doordat de sociaaldemocraten in Duitsland na de Eerste Wereldoorlog teveel gefocust waren op de internationale politiek. Hierdoor konden de nazi's zonder al te veel oppositie propaganda voeren via allerlei media, zoals pamfletten, kranten, radio, televisie, boeken en zelfs kinderboeken. Joden werden in de antisemitische propaganda als woekeraars weggezet.

Dit was natuurlijk een ouder en veel langer bestaand stereotype beeld, maar werd dankzij de economische crisis van de jaren dertig van de vorige eeuw weer van stal gehaald. Dat veel journalisten en cartoonisten aan deze antisemitische hetze hebben meegedaan is ook beangstigend. Zij namen hun morele verantwoordelijkheid niet.

Graag zou ik willen dat ik vertrouwen had in woorden van de koning. Volgens hem biedt alleen een democratisch stelsel bescherming tegen willekeur en waanzin. Het naziregime heeft echter laten zien hoe kwetsbaar het democratisch stelsel is.

**Graag zou ik
willen dat ik
vertrouwen had in
woorden van de
koning**

Socioloog J.A.A. Van Doorn stelde in zijn boek *Nederlandse democratie: historische en sociologische waarnemingen* (2009) dat het democratisch stelsel berust op het bijzondere idee dat burgers hun machthebbers direct of indirect kiezen, hun machtsuitoefening sturen en controleren en hen bij onbevredigende resultaten door anderen vervangen.

Hij schreef dat hoe machthebbers ook hun plaats verwerven, ze zelden die plaats gemakkelijk opgeven.

Eerder zullen ze ‘alles in het werk stellen hun bevoorrechte positie nog extra te versterken door legale en illegale kunstgrepen, bij voorkeur gerechtvaardigd door te wijzen naar het belang dat burgers bij hun voortgezette heerschappij hebben’. Een citaat dat mij altijd bij is gebleven.

Sobibor begon niet met een bordje in het Vondelpark ‘Voor Joden verboden’. Het begon met antipathie en afgunst jegens een minderheidsgroep, met politici die inspeelden op de onderbuikgevoelens van de bevolking en met de negatieve beeldvorming over deze minderheid in de media. Het beeld werd voor waar aangenomen, de media ontkenden hun aandeel in de stigmatisering en de burgerij dacht dat het zo’n vaart niet zou lopen.

Het is een bekend proces van uitholling van de democratie. Sinds de jaren negentig van de vorige eeuw zien we toenemende overeenkomsten hiervan terugkomen in het publieke debat. Bijvoorbeeld wanneer het gaat om migranten, met name moslims, en nog later bij de MOE-landers. Het zijn zorgwekkende parallellen. Maar we blijven volharden in onze onschuld. ●

CHRIS AALBERTS

Journalist en auteur van o.a. 'De puinhopen van rechts'. Docent Media & Journalistiek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

VVD-jongeren zijn geen haar beter dan die van Forum voor Democratie

Stel je bent jong, wilt politiek actief worden, je hebt een beetje opvoeding gehad en je bent rechts. Waar zou je je dan in hemelsnaam bij aan moeten sluiten? Bij de jongeren van FvD wellicht? Met een beetje algemene ontwikkeling bedenk je je al snel. Je komt dan immers bij een organisatie waar dubieuze uitingen nogal eens voorkomen. Onlangs werd bekend dat in een appgroep van JFVD'ers terroristen als Anders Breivik worden verheerlijkt, verteld wordt dat Joden in nieuwsorganisaties bezig zijn anti-blanke retoriek te verspreiden en leden het Horst Wessellied zingen.

Naar de JOVD dan maar? Een fatsoenlijke rechtse jongere is ook daar snel weg. In een app-groep ter ere van het zeventig jarig bestaan van de VVD-jongerenorganisatie werd eveneens extremistische inhoud gedeeld. Thierry Baudet aan een galg met de tekst: 'Hop hop hop, Baudet die hang je op', Geert Wilders in een nazi-uniform en een zwart jongetje op een fiets, met de begeleidende tekst dat hij sneller gaat rijden omdat hij door de eigenaar achterna wordt gezeten. Het zijn helaas geen uitzonderingen: bij het lustrumcongres werd door wat leden de Hitlergroet gebracht en er

Het brengen van de Hitlergroet is bij de JOVD geen reden voor royement

was al eerder sprake van racisme in een andere app-groep.

Dan het CDJA maar? Mwa, een van de jongeren in de JOVD-app-groep blijkt een oud-CDJA-bestuurslid te zijn. Hij werd daarna ook nog CDA-raadslid. Hij deelde een foto van Baudet aan een galg en Wilders in een nazi-uniform. Christendemocratische waarden krijgen hier wel een hele vreemde klank.

Waar is de tijd gebleven dat jongeren uit zichzelf begrepen waar de grenzen van de vrije meningsuiting liggen en welke uitingen gelden als antisemitisch, racistisch of extremistisch? Misschien was dit probleem er vroeger ook al en hadden we toen geen app-groepen om jongeren op heterdaad te betrappen, maar toch. Nu dit soort extremisme vaker naar boven komt, is het kennelijk meer dan ooit nodig om een duidelijke norm te stellen. U raadt het al: die is er niet.

Het CDA-raadslid stapte meteen op nadat het bekend werd dat hij deze berichten had verstuurd. Zijn verweer? Hij had 'domme berichten' gepost en biedt 'oprechte excuses' aan als hij mensen heeft gekwetst. Hij heeft het allemaal 'nooit gewild'. Hij toont een morele ontwikkeling die lager ligt dan die van een kleuter. Dit kwalificeert kennelijk om raadslid bij het CDA te worden. Maar ter verdediging van het CDA: hij is in ieder geval opgehoepeld en de partij gaat de kwestie onderzoeken.

Bij JFVD weet men zich er geen raad mee. Aanvankelijk bagatelliseert men de extremistische apps, waarna het partijbestuur er onderzoek naar instelt. Het leidt tot drie royementen en drie schorsingen. Serieuze onderzoek ernaar wordt niet

gepubliceerd, niemand weet waar volgens FvD de grenzen liggen, schorsing is een straf die statutair onmogelijk is en JFVD duikt weg achter het partijbestuur van FvD. Nergens enige publieke reflectie wat er misging, hoe dat zo is gekomen en in de toekomst kan worden voorkomen. De kernvraag - waarom de JFVD- en FvD-top dit allang wisten maar niets deden - wordt helemaal niet aan de orde gesteld.

Is het bij de JOVD beter? Ook hier is nauwelijks bewijs voor een norm. Pas na de media-aandacht brengt de JOVD een statement naar buiten over de apps. Eigenlijk kon het bestuur er niets aan doen, zo luidt de verklaring, en men neemt er afstand van. Of er enig onderzoek naar is gedaan is onduidelijk, net als de vraag of de leden zijn gestraft. Duidelijk is in ieder geval wel dat het brengen van de Hitlergroet bij de JOVD geen reden voor royement is.

Hoewel de JOVD een onafhankelijke organisatie is, wil VVD-voorzitter Christianne van der Wal weten of JOVD-leden die extremistische inhoud in de appgroep hebben gedeeld ook VVD-lid zijn. Die krijgen mogelijk een royement aan hun broek. Wat beschamend dat politiek actieve jongeren dit soort basale grenzen niet zelf kunnen trekken. ●

AZZEDINE KARRAT

Imam, theoloog en onderzoeker.

Dit was misschien wel de beste ramadan ooit

De ernst van de situatie waarmee de wereldbevolking vandaag de dag wordt geconfronteerd kan niet worden onderschat. De coronapandemie heeft mensen en naties over de hele wereld medisch, financieel, sociaal, politiek, spiritueel en psychologisch sterk beïnvloed, meer dan ooit tevoren.

Volgens de Koran kunnen rampen zowel moslims als niet-moslims treffen, zowel rechtvaardige mensen als onderdrukkers en moordenaars. De berechting staat ons immers pas op de Dag des Oordeels te wachten. Allah kan mensen onheil bezorgen als een aanzet om hun achteloosheid op te geven en terug te keren naar hun Heer. Hij kan hen ertoe brengen hun verborgen eigenschappen of ware karakters bloot te leggen, met andere woorden: hun oprechtheid of hypocrisie. Hij kan anderen ertoe aanzetten te reflecteren en de eigen situatie te verbeteren. En dat is precies mijn reflectie in deze maand: hoe komen we sterker uit deze crisis?

Moslims zijn echt niet uniek in vergelijking andere mensen, maar voor ons is de spirituele ervaring van de rituelen essentieel. Nu vele moslims door de ingevoerde anti-coro-

Het is een beproeving en met de wil van God komen we sterker hieruit

namaatregelen hierin beperkt worden, komen wat uitdagingen bovendrijven. Maar tegelijk ook nieuwe kansen en mogelijkheden.

De verplichte vrijdagpreken kunnen niet bijgewoond worden. Dat geldt ook voor de umrah en mogelijk de komende hadj. Ook Tarawih en collectieve iftars waren afgelast. Wat betekent dat voor Nederland en zijn islamitische burgers?

Wat mij het meest raakte is de virtuele verbondenheid en de bijzonder bijdrage die moskeeën deze maand leverden. Een ongekende prestatie. De Nederlandse moskeeën lieten zien erg flexibel en vooruitstrevend te zijn. In deze buitengewone tijden hebben religieuze instellingen in het algemeen en moskeeën in het bijzonder een

belangrijke rol gespeeld. Dit is het moment waarop de moskeeën uitblinken en een bijdrage leveren aan de samenleving.

Moskeeën kunnen niet alleen op spiritueel niveau het verschil maken, maar ook op maatschappelijk niveau. Zo zijn er moskeeën geweest die zich niet lieten tegenhouden door de crisis, maar juist dankzij de crisis actiever werden. Ik zag acties voorbij komen die wij als gemeenschap nodig hebben. Mijn moskee in Leidsche Rijn startte een 'boodschappenservice' voor ouderen en andere kwetsbare groepen. Andere moskeeën schonken zorginstellingen een kleinigheid, als teken van dankbaarheid. Wat ben ik trots dat ik tot de moslimgemeenschap behoor.

Deze coronacrisis heb ik de kracht van de gemeenschap mogen ervaren. Geweldig om te zien hoe moskeeën massaal verantwoordelijkheid namen om het virus in te dammen. Het werd mij ook duidelijk dat moskeeën in staat zijn om duurzame oplossingen te bieden. In één nacht en binnen enkele uren hebben wij in de Al-Hijra moskee te Leiden liefst 120.000 euro ingezameld om de duurzaamheid van de moskee te waarborgen. Daar hebben we geen buitenlandse financiering voor nodig. Soortgelijke benefieten waren door het hele land

gaande. Ze gingen massaal live. Er kwamen grote bedragen binnen: een ton, twee of zelfs meer. Wat een vrijgevig volk. Dat geeft energie en hoop.

De andere kant van de medaille is dat vrijgevigheid misbruikt kan worden. Persoonlijk werd ik op een gegeven moment zenuwachtig van alle live predikers en online inzamelingen. Hoe weten wij wie betrouwbaar is en wie niet? Wie zamelt daadwerkelijk in voor een goed doel en wie niet? Welke spreker verkondigt wat?

Wellicht ben ik te wantrouwig, maar mijn gezond verstand zegt dat er iets niet klopt. Te veel van iets is nooit goed. Het is nu hoog tijd om die goedheid - in giften, goede daden, enzovoort - en het religieuze aanbod - denk aan lezingen en preken - te professionaliseren, om zo de betrouwbaarheid te waarborgen. En daar is deze coronatijd de uitgelezen kans voor.

We moeten waken dat deze tijd niet gekaapt wordt door criminelen die uit zijn op financieel gewin, of extremisten die onze jeugd willen vergiften. Laten we daarom alert en kritisch blijven. Misschien dat dit bij deze bijzondere tijden hoort? Het is een beproeving en met de wil van God komen we sterker hieruit.

Het zijn nogal rare en lastige tijden... Laten we daarom onze troost zoeken in dit vers:

'Ons zal alleen maar treffen wat God voor ons te boek gesteld heeft. Hij is onze beschermheer. Op God moeten de gelovigen hun vertrouwen stellen.' [Al-Tawbah: 51]

Ook kun je inspiratie vinden in dit korte en diepgaande vers: 'Want met het moeilijke hangt het gemakkelijke samen. Ja, met het moeilijke hangt het gemakkelijke samen!' [Al-Shar: 5-6]

Dit is misschien wel de beste ramadan die ik ooit heb meegemaakt. Dit kan de ramadan zijn waarmee we gezamenlijk ontdekken wat de Profeet *allallall hu 'alayhi wa sallam* driemaal herhaalde, terwijl hij naar zijn hart wees:

'Vroomheid zit hier. Vroomheid zit hier. Vroomheid zit hierin.' [Al-Tirmidhi]

Want als deze pandemie voorbij is, zullen we dan nog steeds verlangen naar datgene waar we nu naar verlangen?

Moge Allah ons de kracht geven om het maximale uit ons leven te halen. Moge Allah Nederland behoeden tegen elke vorm van kwaad, *amin!* ●

dK.Academie

voor **€29,95** p.m.

Maandelijks
opzegbaar

dK.Academie is de community van lezers van het crossmedia-platform de Kanttekening.

Als actieve members staan we maandelijks stil bij een actueel of relevant thema, zoals terrorisme, geld, modern China of de Nederlandse rechtsstaat. Het gekozen thema ondersteunen we met het volgende:

- Maandelijks een boek (Elementaire Deeltjes van Amsterdam University Press, waarover bijvoorbeeld Nederlands Dagblad recenseert: "beter dan Google en Wikipedia samen") ter waarde van €9,99 per titel.
- Toegang tot de luistercolleges van Home Academy ter waarde van €12,50 per maand.
- Abonnement op de zaterdagkrant of het maandblad van de Kanttekening (naar keuze maandelijks te switchen) inclusief digitale toegang ter waarde van €12,95
- Toegang tot maandelijkse meet-ups met boeiende sprekers en schrijvers, inclusief één introductie per keer.
- Interessante kortingen op culturele evenementen, films, theaters, musea, concerten, optredens en exposities.

Bovendien besteden we in de Kanttekening uitgebreid aandacht aan het thema van die maand. Je leest dan stukken van bekende en minder bekende schrijvers, allen experts in het desbetreffende vakgebied.

Word nu onderdeel van dK.Academie voor slechts €29,95 per maand.

In samenwerking met:

Amsterdam
University
Press